

Een zelfvoorzienend Fryslân in 2050

Een kwalitatief onderzoek naar lokale energievoorzieningsorganisaties en het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân

René van Schepen, s2599627
Sociale Geografie en Planologie
Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen
Rijksuniversiteit Groningen

Begeleider: B.J. Kuper, MSc

12 juni 2017

Samenvatting

Dit kwalitatieve onderzoek is gericht op de lokale energiecoöperaties en het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân. Aangezien de onderwerpen energietransitie en de rol van lokale energiecoöperaties en de overheid hierin zowel wetenschappelijk als maatschappelijk relevant zijn, is dit onderzoek tot stand gekomen. Om inzicht te krijgen in de werking en de doelen van het duurzaamheidsbeleid en de rollen die beide partijen in de energietransitie spelen, zijn er zes semigestructureerde interviews gehouden met bestuursleden van lokale energiecoöperaties, de Friese koepelorganisatie Ús Koöperaasje en een duurzaamheidsambtenaar van de provincie Fryslân. Aan de hand van de resultaten is er gepoogd een antwoord te geven op de volgende hoofdvraag: Hoe werkt de provincie Fryslân samen met lokale energiecoöperaties toe naar een zelfvoorzienend Fryslân in 2050? Hieruit is gebleken dat de provincie een ondersteunende rol heeft waarin de doelen uit het duurzaamheidsbeleid bereikt willen worden. De lokale energiecoöperaties hebben vooral een uitvoerende rol in de energietransitie, waarin ze lokaal energie opwekken en aanbieden. De sociale duurzaamheid en het draagvlak wat hierdoor gecreëerd wordt bij de lokale bevolking is van relatief grote waarde richting een zelfvoorzienend Fryslân in 2050.

Inhoudsopgave

Inhoud

Samenvatting.....	1
Inhoudsopgave	2
1 Introductie.....	4
1.1 Aanleiding van het onderzoek	4
1.2 Probleemstelling	5
1.3 Hoofd- en deelvragen	5
1.4 Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie.....	5
1.5 Opbouw scriptie	6
2 Theoretisch Kader.....	7
2.1 Energietransitie	7
2.2 Rol overheid.....	7
2.2.1 Multi-level governance.....	7
2.2.2 Transition management	8
2.2.3 Governance voor duurzame ontwikkeling.....	8
2.3 Lokale energiecoöperaties.	8
2.3.1 Ontstaan van lokale energiecoöperaties	9
2.3.2 Belang lokale energiecoöperaties in energietransitie.....	9
2.3.3 Sociale acceptatie lokale energiecoöperaties	10
2.4 Conceptueel model	10
3 Methode.....	11
3.1 Onderzoeksmethodes.....	11
3.2 Cases kwalitatieve onderzoek.....	11
3.3 Datakwaliteit.....	12
3.4 Ethiek	12
4 Resultaten.....	13
4.1 Duurzaamheidsbeleid provincie Fryslân	13
4.1.1 Doelen duurzaamheidsbeleid	13
4.1.2 Rol provincie Fryslân in de energietransitie.....	13
4.1.3 Visie lokale energiecoöperaties.....	14
4.2 Rol lokale energiecoöperaties in de energietransitie	15
4.3 Verbetering duurzaamheidsbeleid	16
5 Conclusie	17
6 Reflectie.....	18

Literatuurlijst	19
Bijlagen	22
Bijlage 1: Verstuurde e-mail naar respondenten	22
Bijlage 2: Interviewguide – Lokale energiecoöperaties	23
Bijlage 3: Interviewguide – Provincie Fryslân	25
Bijlage 4: GIS-kaart met de locaties van de respondenten	27
Bijlage 5: Transcript interview Ús Koöperaasje	28
Bijlage 6: Transcript interview Wijnjewoude Energie Neutraal (WEN)	35
Bijlage 7: Transcript interview provincie Fryslân	40
Bijlage 8: Transcript interview Boksum Energie(k).....	47
Bijlage 9: Transcript interview Doniawerstal Energie	51
Bijlage 10: Transcript interview Energiecoöperatie Duurzaam Woudsend	57
Bijlage 11: Codeerschema	63

1 Introductie

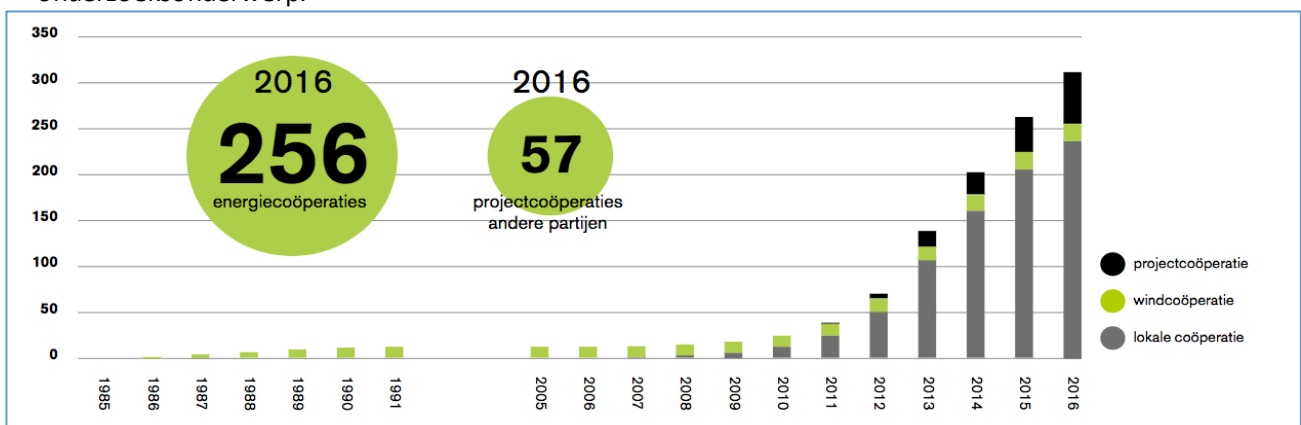
1.1 Aanleiding van het onderzoek

Nederland loopt in Europa achter met de energietransitie betreft het opwekken van duurzame energie. In 2015 stond Nederland qua percentage opgewekte duurzame energie, met 5,8%, op de 25^e plaats van de 28 landen binnen de EU. (Eurostat, 2017). De Nederlandse energietransitie moet, zoals het lijkt, nog op gang komen. Hufen en Koppenjan (2015) hebben hiernaar onderzoek gedaan en ondanks de slechte positie zijn er in de afgelopen jaren veel lokale energiecoöperaties opgericht in ons land. Lokale energiecoöperaties hebben volgens de onderzoekers de potentie om een relatief grote bijdrage te leveren aan de energietransitie.

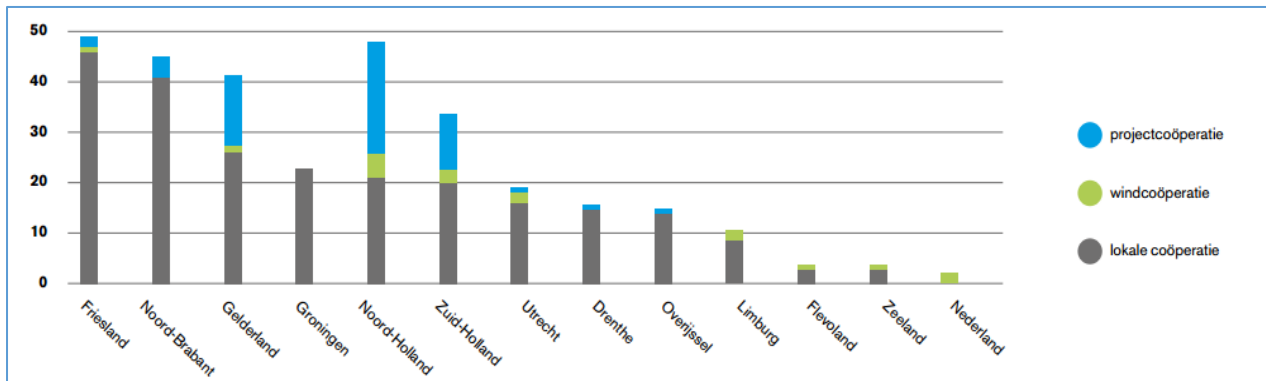
Het is daarom interessant om te kijken naar de rol van lokale energiecoöperaties in de energietransitie van Nederland. Hier Opgewekt, een kennisplatform voor lokale duurzame energie-initiatieven, maakt jaarlijks een rapportage over de stand van zaken in de collectieve energiesector van Nederland. In het rapport van afgelopen jaar wordt er gesproken over een voortzetting in de groei van de lokale energiecoöperaties (Hier opgewekt, 2016). Dit is terug te zien in figuur 1. De provincies Fryslân en Groningen hebben relatief veel energiecoöperaties vergeleken met het aantal inwoners. Dit is te danken aan de steun van de desbetreffende provincies (Energie overheid, 2016).

De provincie Fryslân is de koploper in het totaal aantal energiecoöperaties; zie figuur 2. De provincie beschrijft hun rol in de energietransitie als volgt: *“We gaan voor een integrale aanpak met de nadruk op samenwerking en gedeelde verantwoordelijkheid. We leggen een aantal nieuwe accenten voor onze rol en strategie. We voegen onder andere de rol van verbinder toe: partijen actief bij elkaar brengen en samenwerking stimuleren. Daar bovenop zijn we ons als provincie sterk bewust van onze voorbeeldfunctie en hebben we als nieuw doel vastgesteld dat de provinciale organisatie in 2025 zelfvoorzienend is. We betrekken iedereen die een rol kan spelen in de energietransitie. Dat vraagt ook om een goede informatievoorziening”* (Provincie Fryslân, 2017). Is deze integrale aanpak ook merkbaar bij de lokale energiecoöperaties?

In de wetenschappelijke literatuur is er relatief veel onderzoek gedaan naar de rol van overheden betreffende het duurzaamheidsbeleid en lokale energiecoöperaties. Van der Schoor en Scholtens (2015) hebben onder andere onderzoek gedaan naar het effect van lokale energie-initiatieven op de lokale samenleving in Noord-Nederland. De ondersteunende rol van de overheden op lokale energiecoöperaties is bovendien recent nog onderzocht in de provincies Fryslân en Overijssel (Warbroek & Hoppe, 2017). De maatschappelijke urgentie van de energietransitie en de wetenschappelijke interesse in de rol van lokale energiecoöperaties hierin maakt dit een interessant onderzoeksonderwerp.

Figuur 1: Totaal aantal energiecoöperaties per jaar. Bron: Energie overheid, 2016.

Figuur 2: Totaal aantal energiecoöperaties per provincie in 2016. Bron: Energie overheid, 2016.

1.2 Probleemstelling

Dit onderzoek is gericht op de lokale energiecoöperaties en het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân. Zoals aangegeven staat in de aanleiding van het onderzoek kunnen lokale energiecoöperaties een relatief grote rol spelen in de energietransitie en spreekt de provincie Fryslân over een *integrale aanpak* in haar duurzaamheidsbeleid. Het doel van het onderzoek is om hierin inzicht te krijgen en hoe beide stakeholders samenwerken naar een zelfvoorzienend Fryslân. Door kwalitatief onderzoek te doen, wordt er gepoogd om de mening van beide partijen over het duurzaamheidsbeleid te achterhalen. Aan de hand van de resultaten kan er een aanbeveling worden gedaan voor een verbetering van het huidige duurzaamheidsbeleid, wat de samenwerking tussen de lokale energiecoöperaties en de provincie Fryslân in de toekomst kan verbeteren.

1.3 Hoofd- en deelvragen

Hoofdvraag: Hoe werkt de provincie Fryslân samen met lokale energiecoöperaties toe naar een zelfvoorzienend Fryslân in 2050?

Aan de hand van de volgende deelvragen wordt er een antwoord gegeven op de hoofdvraag:

- Wat zijn de doelen van het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân?
- Welke rol spelen de lokale energiecoöperaties in het zelfvoorzienend worden van de provincie Fryslân?
- Wat vinden de lokale energiecoöperaties van het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân?
- Hoe kan het duurzaamheidsbeleid volgens beide stakeholders in de komende jaren verbeterd worden?

1.4 Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie

Er zijn al enkele onderzoeken gedaan naar lokale energie-initiatieven en energiecoöperaties in Nederland (Hufen & Koppenjan, 2015; Van der Schoor & Scholtens, 2015; Warbroek & Hoppe, 2017), maar er is verder nog weinig onderzoek gedaan naar de lokale energiecoöperaties specifiek in de provincie Fryslân. Volgens Warbroek & Hoppe (2017) is er bovendien verder onderzoek vereist naar de effectiviteit van verschillende beleidsinstrumenten voor de ondersteuning van lokale energiecoöperaties. Dit onderzoek draagt bij aan deze *data gap* door te onderzoeken hoe de lokale energiecoöperaties de ondersteuning ervaren van het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân.

Dit onderzoek naar lokale energiecoöperaties is tevens maatschappelijk relevant gezien de wereldwijde klimaatverandering. In 2015 hebben 195 landen een klimaatakkoord ondertekend in Parijs met als doel om de opwarming van de aarde te beperken tot onder de twee graden Celsius. De

Nederlandse regering heeft in het kader van dit klimaatakkoord het energierapport *Transitie naar duurzaam* opgesteld (Ministerie van Economische Zaken, 2016). Het maatschappelijke belang van de productie van lokale energie in de energietransitie komt ook in dit rapport naar voren.

1.5 Opbouw scriptie

De opbouw van de scriptie ziet er als volgt uit: in het tweede hoofdstuk wordt er een overzicht gegeven van de relevante wetenschappelijke literatuur en concepten over dit onderwerp. In het derde hoofdstuk wordt de gekozen onderzoeksmethode behandeld en verder uitgelegd. Daarna worden de resultaten van het kwalitatieve onderzoek beschreven in hoofdstuk vier en wordt er antwoord gegeven op de hoofd- en deelvragen in de conclusie in hoofdstuk 5. In hoofdstuk zes volgt de reflectie op het onderzoeksproces. Ten slotte eindigt de scriptie met de literatuurlijst en de bijlagen.

2 Theoretisch Kader

2.1 Energietransitie

De vraag naar energie is gegroeid de afgelopen eeuw door een groeiende wereldbevolking en een verbeterde levensstandaard in de wereld (Petit, 2016). Met de aanname dat deze trend zich gaat voortzetten in de toekomst, gaat de vraag naar energie ook toenemen. Daarentegen is de wereldwijde energieproductie grotendeels gebaseerd op het verbruiken van vervuilende en oprakende fossiele brandstoffen. De energietransitie is daarom een belangrijke uitdaging voor de wereld in de komende eeuw. *“Humanity thus needs to somehow define for itself a sustainable future. It needs to transition to a world where it will consume more, but with less”* (Petit 2016, p. 2).

De Nederlandse overheid heeft naar aanleiding van de klimaatroutekaart van de Europese Commissie (Europese Commissie, 2011), om de gemiddelde wereldwijde temperatuurstijging te beperken tot minder dan 2°C, een plan uitgezet richting een verdere energietransitie. Hierin wordt het doel gezet op een schonere economie en een klimaatneutraal Nederland in 2050. De focus ligt daarbij op het innovatiebeleid, wat in hoofdstuk 2.2 verder wordt besproken, en de vier onderdelen voor een schoner energiesysteem: (1) besparing van energie, (2) inzet van biomassa, (3) afvang en opslag van CO₂ en (4) productie van elektriciteit d.m.v. wind-, zon- en kernenergie (Planbureau voor de Leefomgeving, 2011).

2.2 Rol overheid

In deze paragraaf worden verschillende theorieën over de rol van de overheid in de energietransitie besproken.

2.2.1 Multi-level governance

De term *multi-level governance* werd in de onderzoekswereld als eerste gebruikt om de overheidsstructuur van de Europese Unie te beschrijven (Marks, 1993). Na de VN-top in Rio de Janeiro in 1992, werd multi-level governance tevens gebruikt in de context van duurzaamheid en klimaatbescherming (Schreurs & Tiberghien, 2007). In dit type overheidsmodel worden verschillende niveaus binnen de (wereldwijde) overheid betrokken om, in dit voorbeeld, de problemen rondom duurzaamheid aan te pakken (Jänicke 2015). In de Verenigde Staten bijvoorbeeld stemmen gemeenten hun duurzaamheidsbeleid af op die van hogere niveaus, zoals op de desbetreffende Amerikaanse Staat waarin de gemeente gevestigd is (Homsy & Warner, 2015).

Op sub-nationaal overheidsniveau worden duurzaamheidsbeleid en regels gemaakt op basis van nationale- en internationale verdragen. Dit valt binnen de rol van het uitvoeren en handhaven van het sub-nationale overheidsniveau (Stewart, 1977). Het hedendaagse duurzaamheidsbeleid wat voortvloeit uit Agenda 21, opgesteld tijdens de eerdergenoemde VN-top in Rio de Janeiro, biedt veel kans voor de lokale bevolking om duurzaamheidsinitiatieven op te zetten (Barret & Usui, 2002). Als we dit vertalen naar het Nederlandse voorbeeld, dan zijn provincies het sub-nationale overheidsniveau.

Multi-level governance is inmiddels onmisbaar geworden voor het wereldwijde klimaatbeleid. Jänicke (2017) legt dit uit volgens deze vier punten: (1) duurzame ontwikkeling en het klimaat zijn een wereldwijd probleem en heeft daardoor de hulp nodig van verschillende niveaus binnen het wereldwijde politieke systeem, (2) elk niveau heeft zijn eigen rol en verantwoordelijkheden, waardoor de horizontale samenwerking tussen deze niveaus belangrijk zijn geworden, (3) de verticale samenwerking tussen de niveaus biedt potentie om van elkaar te leren en te innoveren en (4) multi-level governance wordt tevens gezien als *multi-stakeholder governance*, waardoor het de mogelijkheid biedt om alle betrokken belangengroepen te betrekken bij duurzaamheidsbeleid.

2.2.2 Transition management

In de laatste tientallen jaren is de uitvoering van het overheidsbeleid veranderd in West-Europa. Er heeft een verschuiving plaatsgevonden van een top-down benadering van een centrale overheid, naar een verspreidere vorm van beleidsvorming op verschillende overheidsniveaus (Hooghe & Marks, 2001); multi-level governance en de daarbijhorende decentralisatie. De overheden van ontwikkelde landen hebben vaak te maken met complexe problemen, zoals duurzaamheid, waar een lange termijnvisie voor gemaakt moet worden. Om een goede oplossing te vinden voor deze moderne problemen moesten overheden opnieuw nadenken over hun vorm van beleidsmaking. Dit proces heet *reflexive modernisation* (Beck, 1992). *Transition management* is een gevolg hiervan.

Voor dit onderzoek is deze theorie erg belangrijk, omdat duurzaamheidsbeleid voortkomt uit transition management. Het richt zich namelijk qua beleidsmaking op de volgende aspecten: ingrijpende innovatie, de focus op koplopers en een selectieve participatieve benadering (Van Buuren & Loorbach, 2009). Op de korte termijn is het ontworpen om ruimte te bieden aan innovatie. Op de lange termijn moet innovatiebeleid gemaakt worden om om te kunnen gaan met de complexe maatschappelijke problemen, zoals duurzaamheid. Volgens Loorbach (2007) brengen deze processen innovatienetwerken voort, waaronder onder andere in het bedrijfsleven. Deze netwerken hebben bovendien veel invloed op het reguliere beleid, zoals op de energietoevoer, mobiliteit of de landbouw.

Er zijn vier verschillende fases van bestuurlijke activiteiten die binnen het raamwerk van transition management vallen: strategische, tactische, operationele en reflectieve fases. Dit raamwerk biedt de basis voor overheden om transities te begeleiden in operationele zin. Deze cyclus is bovendien flexibel, waardoor het geschikt is voor veranderingen binnen het transitieproces (Loorbach, 2010):

- Strategisch: Het vaststellen van het probleem, visievorming en het opstellen van richtlijnen voor de transitie.
- Tactisch: Het vormen van coalities en het transitieplan.
- Operationeel: De verschillende partijen aan het werk zetten om de bedachte projecten van het transitieplan uit te voeren.
- Reflectief: Het evalueren en toezicht houden op de transitie.

2.2.3 Governance voor duurzame ontwikkeling

Er zijn diverse studies die gaan over de opkomst van lokale energiecoöperaties, maar er zal eerst gekeken moeten worden naar de verdere opkomst van duurzame ontwikkelingsbeleid. Volgens Meadowcroft (2005) verwijst de *governance for sustainable development* naar socio-politieke bestuursprocessen. Hierbij moet gedacht worden aan het publieke debat, politieke beleidsmaking en uitvoering en complexe interacties tussen overheden, bedrijven en de maatschappij. Deze theorie van Meadowcroft heeft in dit opzicht bepaalde raakvlakken met de theorie over transitie management van Loorbach (2007).

Duurzaamheidsbeleid is alleen geen product wat spontaan volgt uit de eerdergenoemde processen, maar heeft sturing nodig vanuit de overheid. Deze sturing heeft de drie achterliggende gedachtes (Meadowcraft, 2007): (1) de maatschappij naar de gewenste doelen leiden en behoeden voor gevaren, (2) de meest kwetsbare groepen beschermen tegen de transitie en (3) de sociale instellingen toekomstbestendig maken.

2.3 Lokale energiecoöperaties.

Voor de definitie van lokale energiecoöperaties wordt de definitie uit Boon & Dieperink (2014) gebruikt: *... are defined as organisations, initiated and managed by actors from civil society, that aim to educate or facilitate people on efficient energy use, enable the collective*

procurement of renewable energy or technologies or actually provide (i.e. generate, treat or distribute), energy derived from renewable resources for consumption by inhabitants, participants or members. The latter live in the vicinity of the place where the renewable energy is generated (p. 298).

2.3.1 Ontstaan van lokale energiecoöperaties

In de aanleiding van het onderzoek werd al kort ingegaan op de opkomst van lokale energiecoöperaties in Nederland. Dat deze opkomst vooral in de afgelopen vijf jaar is gestegen, is terug te zien in de figuren 1 en 2. Aanvankelijk werden lokale energie-initiatieven opgezet in de jaren tachtig en negentig als protest tegen de opwekking van kernenergie (Agterbosch, 2006, in Warbroek & Hoppe, 2017). De opkomst van lokale energiecoöperaties kan tevens gezien worden als een vorm van innovatie (Boon & Dieperink, 2014). Dit laatste heeft raakvlakken met de eerdergenoemde theorieën over de energietransitie en transitie management, aangezien deze theorieën zich richten op innovatie.

De opkomst van lokale energiecoöperaties staat niet op zichzelf, maar is onderdeel van een algemene trend van lokale initiatieven waarin de bevolking meer zaken zelf wil regelen. Dit komt onder andere doordat de samenleving steeds minder vertrouwen heeft in de overheid en grote multinationals. Deze trend wordt ook wel, vrij vertaald, lokalisme genoemd (Arentsen & Bellekom, 2014). Voor lokale energiecoöperaties zijn de zorgen om het klimaat en de maatschappij de grote drijfveren. Ze bieden mensen bovendien de kans om zelf voor hun eigen energievoorziening te zorgen (Arentsen & Bellekom, 2014)

Lokale energiecoöperaties zijn bovendien het gevolg zijn van innovaties in horizontale netwerken, zoals in dit geval de energiemarkt. Von Hippel (2009, in Hufen & Koppenjan, 2015) heeft drie voorwaarden opgesteld waaraan dit soort innovaties in horizontale netwerken moeten voldoen om te slagen: ze moeten de prikkel hebben om (1) te innoveren, (2) om deze innovatie te openbaren en (3) ze moeten door de lage kosten een marktvoordeel hebben ten opzichte van bedrijven. Als ze dat laatste voordeel niet hebben, lopen lokale energiecoöperaties het gevaar dat hun product geïntegreerd wordt in de diensten van grotere energiebedrijven.

Innovaties, zoals lokale energiecoöperaties, kunnen alleen slagen als ze voldoen aan de volgende criteria opgesteld door Hekkert & Ossebaard (2014, in Hufen & Koppenjan, 2015): (1) innovaties moeten voordelen kunnen bieden aan klanten ten opzichte van concurrenten, (2) innovaties moeten niet te ingewikkeld zijn en (3) innovaties moeten passen in de gewoontes van de consument. De comparatieve voordelen (punt 1) zijn het belangrijkste in geval van lokale energiecoöperaties, omdat consumenten anders geen gebruik maken van hun diensten.

2.3.2 Belang lokale energiecoöperaties in energietransitie

Het ontstaan van lokale energiecoöperaties is in de vorige paragrafen vanuit een technisch oogpunt besproken. Daartegenover staat de sociaalwetenschappelijke kant waar in deze paper onderzoek naar wordt gedaan. Vanuit dat oogpunt wordt het belang van lokale energiecoöperaties in de energietransitie duidelijk. Bottom-up initiatieven, zoals lokale energiecoöperaties, kunnen een cruciale rol spelen richting een duurzaam en gedecentraliseerd energiesysteem (Hargreaves et al., 2011, in Reinsberger & Posch, 2014)

Er is veel onderzoek gedaan naar de sociaalwetenschappelijke kant van lokale energiecoöperaties. Arentsen & Bellekom (2014) hebben dit samengevat in vier verschillende motieven voor het ontstaan van lokale energiecoöperaties: het milieu, economisch, sociaal en de ontevredenheid over de overheid. Dit komt ook deels terug in de gebruikte definitie van lokale energiecoöperaties: mensen bewust maken van duurzaam energiegebruik (milieu en sociaal) en de opgewekte duurzame energie

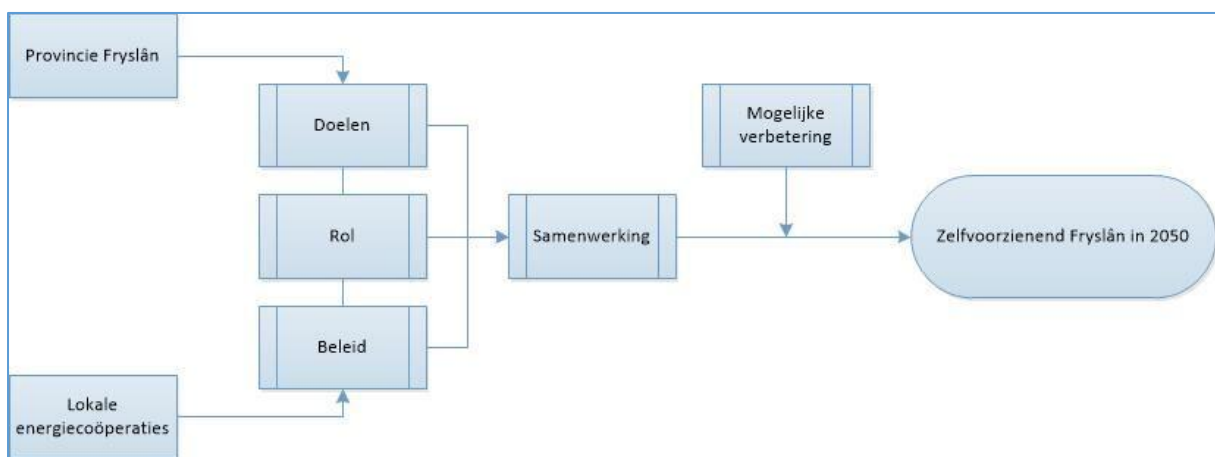
beschikbaar maken voor de lokale bevolking (economisch). In dit artikel worden lokale energiecoöperaties genoemd als *seedbeds* voor innovaties

Er zijn verschillende redenen waarom de lokale energiecoöperaties gezien worden als innovators op de energiemarkt. Ze hebben de beschikbare informatie over duurzame energie en bestuursmodellen ingezet om lokaal energie op te kunnen wekken. Dit bestond al in de vorm van publiek-private samenwerkingen, maar niet in de vorm van de lokale bevolking als organisatie. De lokale bevolking is daardoor zowel opwekker als afnemer van de opgewekte energie. Hierdoor kunnen lokale energiecoöperaties een grote rol spelen in het decentraliseren van het energiesysteem (Arentsen & Bellekom, 2014).

2.3.3 Sociale acceptatie lokale energiecoöperaties

In van der Schoor & Scholtens (2015) wordt al kort ingegaan over het belang van sociale acceptatie van lokale energiecoöperaties. Wüstenhagen et al. (2007) gaan hier dieper op in door sociale acceptatie in drie onderdelen te verdelen. *Socio-political acceptance* is de breedste vorm van sociale acceptatie. Het houdt in dat de technologie en het bijbehorende beleid van lokale energiecoöperaties geaccepteerd wordt door de maatschappij, de politiek en beleidsmakers. *Community acceptance* is de tweede vorm van sociale acceptatie. Voor dit onderzoek is het de belangrijkste vorm, omdat deze vorm van sociale acceptatie gaat over lokale stakeholders, bevolking en overheid. *Community acceptance* heeft een tijdsdimensie waardoor het een U-curve volgt (Wolsink, 2007, in Wüstenhagen et al., 2007). De hoge sociale acceptatie die er aan het begin voor bijvoorbeeld een zonnepanelenproject in een gemeenschap is, wordt minder naarmate het project vordert. Als het project eenmaal is voltooid, stijgt de sociale acceptatie in de gemeenschap weer naar het oude niveau. De laatste vorm van sociale acceptatie is *market acceptance*. Dit houdt in of de duurzame innovatie, zoals lokale energiecoöperaties, wel door de economische markt geaccepteerd wordt.

2.4 Conceptueel model

Figuur 3: Conceptueel model.

In het conceptuele model (figuur 3) worden de verhoudingen tussen beide stakeholders weergegeven. De lokale energiecoöperaties en de provincie Fryslân hebben bepaalde doelen, beleid en rol in het proces richting een zelfvoorzienend Fryslân in 2050. Aan de hand hiervan werken ze samen in de energietransitie. In dit kwalitatieve onderzoek worden deze verschillende onderdelen onderzocht. Op basis van de resultaten kan er een mogelijke verbetering voor de samenwerking worden voorgesteld.

3 Methode

3.1 Onderzoeksmethodes

Om een antwoord te geven op de gestelde hoofd- en deelvragen is er gebruik gemaakt van een combinatie van literatuur- en kwalitatief onderzoek. De literatuurstudie is gebruikt voor het opstellen van het theoretisch kader. In het kwalitatieve gedeelte van het onderzoek wordt er gebruik gemaakt van semigestructureerde interviews. Aan de hand van een interviewguide, zie bijlage 2 en 3, zijn de vragen vastgesteld, maar het biedt ook ruimte voor vervolgvragen over relevante onderwerpen die gaandeweg het interview aan bod komen (Longhurst, 2010).

De interviews zijn naderhand getranscribeerd en vervolgens gecodeerd met behulp van de kwalitatieve analysesoftware *Atlas.ti*. Voor het coderen is er gekozen voor een combinatie van een open, axiaal en selectief codeerschema (Straus, 1987, in Cope, 2010), zie bijlage 11. Er is gekozen voor deze methode aangezien er in de interviews gevraagd werd naar de meningen van de respondenten over bijvoorbeeld het duurzaamheidsbeleid en de samenwerking tussen de lokale energiecoöperaties en de provincie Fryslân. Hierdoor is de deductieve codeermethode ongeschikt voor dit onderzoek.

3.2 Cases kwalitatieve onderzoek

De doelgroep voor het kwalitatieve onderzoek zijn personen die betrokken zijn bij lokale energiecoöperaties in de provincie Fryslân en ambtenaren die betrokken zijn bij het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân.

De cases voor het kwalitatieve onderzoek zijn grotendeels volgens een *snowball sampling* vastgesteld (Atkinson & Flint, 2001). Door aanwezig te zijn op een algemene bezoektent van de koepelorganisatie Ús Koöperaasje zijn de afspraken gemaakt met de aanwezige lokale energiecoöperaties. Het voordeel van deze benaderingstechniek is dat er via de benaderde respondenten afspraken met andere lokale energiecoöperaties gemaakt konden worden. De provincie Fryslân is daarentegen telefonisch benaderd voor een interview.

Nadeel van snowball sampling is dat de representativiteit van de doelgroep niet gewaarborgd is (Atkinson & Flint, 2001). Er is een waarschijnlijkheid dat de meest betrokken mensen en lokale energiecoöperaties op deze manier zijn benaderd. Dit kan vertroebeling in de resultaten opleveren, aangezien de minder betrokken lokale energiecoöperaties die eventueel een ander standpunt hebben over het duurzaamheidsbeleid en de samenwerking met de provincie Fryslân, niet zijn betrokken bij het onderzoek.

Hieronder volgt een schematisch overzicht van de uitgevoerde interviews. De bijbehorende GIS-kaart is opgenomen in bijlage 4:

Cases	Type organisatie	Respondent	Functie respondent
Ús Koöperaasje	Koepelorganisatie Friese lokale energiecoöperaties	Jornt Elzinga	Medewerker Ús Koöperaasje
Wijnjewoude Energie Neutraal	Lokale energiecoöperatie	Jac Pluis	Bestuurslid
Provincie Fryslân	Provinciale overheid	Richtsje van Berkum	Duurzaamheids-ambtenaar
Boksum Energie(k)	Lokale energiecoöperatie	Kees Iepema	Bestuurslid
Doniawerstal Energie	Lokale energiecoöperatie	Rein de Wolff	Bestuurslid
Energiecoöperatie Duurzaam Woudsend	Lokale energiecoöperatie	Adriaan van der Horst	Bestuurslid

Figuur 4: Lijst met de respondenten.

3.3 Datakwaliteit

Gezien het beperkte aantal uitgevoerde interviews is de kwaliteit van de data niet representatief voor de gehele populatie. Desondanks is er tijdens het onderzoek wel nagedacht over een goede verhouding tussen de verschillende stakeholders. Van de 41 lokale energiecoöperaties, die onder de koepelorganisatie Ús Koöperaasje vallen, zijn er vier geïnterviewd. Drie van deze respondenten zijn bovendien betrokken bij het bestuur van Ús Koöperaasje, waardoor ze relatief veel kennis hebben over wat er in het algemeen afspeelt bij de lokale energiecoöperaties in Fryslân. Daarnaast waren de afzonderlijke interviews bij de provincie Fryslân en Ús Koöperaasje voldoende voor dit onderzoek. Voor een groter vervolgonderzoek zijn er vanzelfsprekend meer interviews nodig, zowel bij de provincie als lokale energiecoöperaties, om een completer beeld te krijgen.

3.4 Ethiek

Tijdens het onderzoeksproces wordt de ethiek nadrukkelijk in acht genomen. Er wordt tijdens de semigestructureerde interviews naar meningen gevraagd van respondenten, waardoor het noodzakelijk is om hier vertrouwelijk mee om te gaan. De respondenten worden namelijk vooraf om toestemming gevraagd voor een audio-opname van het interview. Respondenten hadden na afloop de mogelijkheid om te vragen of het transcript opgestuurd kon worden ter inzage. Er wordt tevens rekening gehouden met een eventueel spanningsveld tussen de respondenten en mij als onderzoeker. Om te voorkomen dat de respondenten denken dat het onderzoek namens de provincie Fryslân of de lokale energiecoöperaties uitgevoerd wordt, zijn de intenties van het onderzoek in de e-mail naar de respondent (bijlage 1) duidelijk gemaakt.

4 Resultaten

4.1 Duurzaamheidsbeleid provincie Fryslân

In deze paragraaf wordt het huidige duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân belicht. De doelen van het duurzaamheidsbeleid en de rol die de provincie in de energietransitie wil gaan spelen worden besproken. Ten slotte komt de mening van de lokale energiecoöperaties over het duurzaamheidsbeleid ter sprake.

4.1.1 Doelen duurzaamheidsbeleid

De provincie Fryslân geeft op haar website uitleg over de verschillende beleidsthema's waaronder duurzame energie (Provincie Fryslân, 2017). Hier wordt aangegeven dat het duurzaamheidsbeleid van de provincie is gebaseerd op het klimaatakkoord van Parijs uit 2015 en het energierapport *Transitie naar Duurzaam* van het Ministerie van Economische Zaken wat hierop volgde. De visievorming en het stellen van doelen valt binnen de strategische fase van het transitieproces (Loorbach, 2010). Dit kwam ook in het interview met de provincie Fryslân naar voren. In 2020 moet 16% van de totale energie duurzaam worden opgewekt en in 2025 staat het doel op 25%. De voortgang naar deze doelen gaat gestaag:

“We lopen iets achter op schema, maar als je het vergelijkt met heel Nederland, dan lopen we misschien iets voorop. Zeg maar in percentages. We willen dus 16%, maar ik denk dat we nu ongeveer op 7% zitten. We hebben ook nog drie jaar.” (Van Berkum, 2017).

Het uiteindelijke doel is een energieneutraal Fryslân in 2050. Het duurzaamheidsbeleid gaat in de toekomst meer aandacht krijgen, maar er is op dit moment geen urgentie om de energietransitie te versnellen. Uit het interview kwam naar voren dat de politiek hierin een belangrijke actor is die vertragend werkt op de energietransitie. De politiek stelt namelijk de doelen vast die de ambtenaren moeten uitvoeren. Dit heeft tevens te maken met de rol die de provincie Fryslân wil gaan spelen in de energietransitie. Volgens de provincie moet een groot deel van de energietransitie plaatsvinden op de commerciële markt. De provincie kan daarentegen wel de andere partijen aan het werk zetten en de opwekking van duurzame energie vergemakkelijken voor deze partijen. Dit is de operationele fase van het transitieproces (Loorbach, 2010). Dit doen ze door de bijvoorbeeld de regelgeving voor lokale energiecoöperaties aan te passen:

“Je kunt niet zelf een zonnepark gaan ontwikkelen, maar je kunt het wel makkelijker maken dat het er komt. Dat doen we bijvoorbeeld door ruimtelijke kaders breder of ruimer op te zetten waardoor we minder leges heffen als er een vergunning wordt aangevraagd.” (Van Berkum, 2017).

4.1.2 Rol provincie Fryslân in de energietransitie

De rol van de provincie Fryslân in de energietransitie is gericht op een *integrale aanpak met de nadruk op samenwerking en gedeeltelijke verantwoordelijkheid* (Provincie Fryslân, 2017). Uit het interview blijkt dat het duurzaamheidsbeleid richting de lokale energiecoöperaties vooral een ondersteunend karakter heeft. De respondent benadrukt dit meerdere malen in het interview. Deze maatschappelijke sturing door ondersteunend beleid komt overeen met Meadowcraft (2007). Commerciële partijen moeten volgens de provincie namelijk een groot deel van de energietransitie op zich nemen.

Deze ondersteuning wordt op verschillende manieren aangeboden. Dit wordt grotendeels gedaan op het gebied van financiering zoals bijvoorbeeld door het verstrekken van subsidies aan lokale energiecoöperaties. De meeste ondersteuning biedt de provincie Fryslân aan via de Energiewerkplaats. Dit is een project waar onder andere de Friese Milieufederatie en Ús Koöperaasje deel van uit maken.

De provincie subsidieert dit project, waardoor lokale energiecoöperaties gratis professionele hulp kunnen krijgen. Energiewerkplaats fungeert hierdoor als tussenpersoon voor de lokale energiecoöperaties en de provincie Fryslân.

Richting een zelfvoorzienend Fryslân heeft de provincie als doel om de regelgeving te vergemakkelijken voor de lokale energiecoöperaties. Via de Energiewerkplaats wordt dit doel getracht te behalen door middel van standaardisering:

“...door die Energiewerkplaats bijvoorbeeld hebben we het ook over standaardisering van verschillende documenten. Dat wordt allemaal op één plaats bij de Energiewerkplaats dus gedocumenteerd, dus als één energiecoöperatie bijvoorbeeld een keer een zonnepark heeft opgezet... al die documenten die daarvoor zijn gebruikt, kunnen weer gekopieerd en geplakt worden voor een andere energiecoöperatie die dat ook zou willen. Zo proberen we in heel Friesland via een soort van netwerk veel van elkaar te leren.” (Van Berkum, 2017).

Dit komt overeen met de theorie van Loorbach (2007), waarbij Energiewerkplaats een voorbeeld is van een innovatienetwerk als gevolg van een complex maatschappelijk probleem zoals duurzaamheid. De provincie Fryslân heeft hierdoor in de energietransitie ook een verbindende rol, zoals aangegeven wordt in haar duurzaamheidsbeleid (Provincie Fryslân, 2016). Via de Energiewerkplaats worden de partijen samengebracht en wordt samenwerking gestimuleerd. Bovendien worden toekomstige lokale energiecoöperaties gestimuleerd om nieuwe projecten te starten door de standaardisering.

4.1.3 Visie lokale energiecoöperaties

De respondenten waren over het algemeen niet geheel tevreden met het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân. In paragraaf 4.3 wordt dieper ingegaan op de mogelijke verbetering, maar hieronder volgen specifiek enkele punten over het duurzaamheidsbeleid die naar voren kwamen tijdens de interviews met de lokale energiecoöperaties.

De lokale energiecoöperaties zijn over het algemeen tevreden met de financiële ondersteuning van de provincie Fryslân. Hierdoor kunnen ze namelijk hun projecten opstarten. De provincie heeft verschillende fondsen waar lokale energiecoöperaties subsidie kunnen aanvragen, waaronder de *Postcoderoos*, het *Iepen Mienskipfûns* (IMF) en het *Fûns Skjinne Fryske Enerzjy* (FSFE). Verschillende respondenten zijn daarentegen niet tevreden over het aanvraagproces. Deze ontevredenheid werd meestal niet in de interviews genoemd, maar was wel merkbaar in de gesprekken die voor- en achteraf het interview werden gevoerd. Tegenwoordig is het aanvragen van subsidies, volgens enkele respondenten, veel administratief werk en was dit vroeger gemakkelijker:

“Vroeger was dat een starterssubsidie van 2500 euro en dan hoefde je maar een briefje te schrijven van 'wij gaan een energiecoöperatie oprichten en dit is het bankrekeningnummer'. Dan had je het al bijna, maar nu moet je wel een projectplan indienen.” (Elzinga, 2017).

Na het verstrekken van de subsidies is de ondersteunende rol van de provincie Fryslân niet toereikend genoeg volgens sommige respondenten. Er moet eerst relatief veel moeite gedaan worden om een subsidie te krijgen, waarna er vervolgens geen begeleiding is vanuit de provincie:

“Ze geven je dat bedrag en dan denken zij van 'we zijn ervan af en ze redden het wel'. Ze denken er dan niet bij na over de regeltjes... die moeten ze dan een beetje aanpassen, want anders werkt het niet. De planologische bestemmingsplannen en de hele rits die daarachter aan komt. We hebben binnenkort een afspraak met de provincie hierover als Ús Koöperasje.” (De Wolff, 2017).

Uit de verschillende interviews blijkt Ús Koöperaasje een belangrijke verbindende rol te spelen voor de lokale energiecoöperaties. Dit blijkt ook uit de voorgaande quote. Vanuit de provincie Fryslân worden verschillende partijen bij elkaar gebracht door middel van de Energiewerkplaats. Ús Koöperaasje werkt bovendien nauw samen met de Energiewerkplaats. De communicatie tussen de lokale energiecoöperaties en de provincie Fryslân verloopt dan ook voornamelijk via deze organisaties. Het contact tussen alle partijen in dit innovatienetwerk, wat ontstaan is door het duurzaamheidsbeleid, is tevens belangrijk voor de kennisoverdracht:

“Via de Energiewerkplaats proberen we dus die ideeën, wat ik zonet vertelde, uit te leggen aan de provincie. Van kijk 'zo zien wij het en zo zou het eigenlijk moeten'.” (Elzinga, 2017).

4.2 Rol lokale energiecoöperaties in de energietransitie

De rol en het belang van lokale energiecoöperaties in de energietransitie, die is besproken in het theoretisch kader, komt terug in de interviews die zijn gehouden. De respondenten zien zichzelf ten eerste als opwekker en verkoper van duurzame energie. Het lokalisme is hierin een grote drijfveer (Arentsen & Bellekom, 2014). In een van de interviews komt dit duidelijk naar voren:

“Toen dacht ik van 'nou, dit is de kans om de grote energiebedrijven buitenspel te zetten' en 'hier ga ik mij voor inzetten'. Toen zijn we met z'n vijven begonnen om een energiecoöperatie op te richten.” (Van der Horst, 2017).

Ten tweede hebben lokale energiecoöperaties een informerende rol. De sociale kant van lokale energiecoöperaties komt in dit aspect duidelijk naar voren (Arentsen & Bellekom, 2014). De respondenten benadrukken het belang van het informeren van de lokale bevolking veelvuldig. Dit uit zich bijvoorbeeld in het organiseren van informatieavonden over energiebesparing. Het besparen van energie levert per saldo namelijk veel op volgens deze respondent:

“Minder gebruiken is uiteindelijk het beste en het belangrijkste, want hoe minder je gebruikt, hoe minder je hoeft op te wekken, hoe minder dat je ook toekomstbestendige energie hoeft op te wekken.” (Pluis, 2017).

Het informeren van de lokale bevolking heeft ook een stimulerende werking om mensen bij een lokale energiecoöperatie te betrekken. Het creëert draagvlak voor het opwekken van duurzame energie en het is bovendien belangrijk voor de *community acceptance* bij de lokale bevolking (Wüstenhagen et al., 2007). De provincie ziet hierin een belangrijke rol weggelegd voor de lokale energiecoöperaties in de energietransitie. Uit de interviews blijkt dat de lokale energiecoöperaties zich dit ook beseffen. Het creëren van draagvlak hoeft volgens deze respondent namelijk niet heel lastig te zijn:

“We hebben gezegd van 'nou, eigenlijk moet iedere klant, ieder lid, die moet gewoon zorgen dat 'ie er één bij vindt'. Dat lukt niet helemaal, maar toch langzaam zie je dat wel wat gebeuren. Mensen die zeggen van 'mijn buurman heb ik ook zover gekregen en die doet nu ook mee'.” (Iepema, 2017).

Ten derde blijkt uit de interviews dat lokale energiecoöperaties een rol spelen in de sociale duurzaamheid. De lokale energiecoöperaties zijn namelijk onderdeel van Noordelijk Lokaal Duurzaam (NLD) en krijgen van NLD voor elke klant die ze aan zich binden 75 euro per jaar. De lokale energiecoöperaties hebben geen winstoogmerk, waardoor alle opbrengsten terugvloeien naar de lokale bevolking. Van dit geld kunnen de lokale energiecoöperaties nieuwe projecten opzetten. Hierbij wordt ook gedacht aan projecten die ten goede komen aan de leefbaarheid van een dorp; de sociale duurzaamheid. In Woudsend zijn er bijvoorbeeld plannen voor duurzame woningbouw voor de plaatselijke senioren en jeugd. Deze rol van lokale energiecoöperaties helpt bovendien bij de sociale

acceptatie van toekomstige projecten, aangezien ze ook wat terugdoen voor de lokale bevolking (Van der Schoor & Scholtens, 2015).

4.3 Verbetering duurzaamheidsbeleid

In deelparagraaf 4.1.3 worden al enkele punten genoemd die beter kunnen aan het duurzaamheidsbeleid. De ondersteuning vanuit de provincie Fryslân komt als een van de belangrijkste verbeterpunten naar voren. Uit een groot deel van de interviews blijkt dat de lokale energiecoöperaties deze steun niet ervaren, onder andere op het vlak van sjoemelstroom. De provincie Fryslân kan volgens een van de respondenten de lokale energiecoöperaties meer ondersteunen en stimuleren door zelf de duurzame energie uit Fryslân af te nemen. De provincie kan hiermee een signaal afgeven dat ze achter deze energietransitie staan door geen goedkope duurzame energie meer te kopen uit het buitenland:

“Als je wat wil doen, lokaal opwekken en lokaal inkopen, dan moet je er ook iets meer geld voor over hebben. Er was uitgerekend dat het per inwoner een kopje koffie per jaar kost. Wat je er meer aan kwijt bent aan energie als je het centraal inkoopt. Koop het dan van eigen bodem.” (Van der Horst, 2017).

De provincie geeft in het interview aan dat de ondersteuning in komende jaren verbeterd kan worden. De focus moet meer op de concrete ondersteuning liggen, waar er meer aandacht gegeven wordt aan maatwerk en er meer gekeken wordt naar de langere termijn.

Zowel de lokale energiecoöperaties als de provincie Fryslân geven aan dat de politiek een vertragende factor is in de energietransitie. Meerdere respondenten geven aan dat de wil er bij de ambtenaren wel is, maar dat politiek relatief veel tegenhoudt. Enerzijds is het de regelgeving die uitvoering van nieuwe projecten belemmert en anderzijds wordt de urgentie volgens de lokale energiecoöperaties niet gevoeld in de politiek.

De grootste verbetering die in het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân kan worden behaald, is het toestaan van dorpsmolens. De provinciale coalitie houdt na het mislukte project *Fryslân foar de Wyn* de bouw van windmolens op het vasteland tegen. De lokale energiecoöperaties geven daarentegen aan dat ze graag een dorpsmolen willen hebben:

“een dorpsmolen kun je clusteren bij een bepaald aantal dorpen. Dan heb je veel minder behoefte aan zonnepanelen en het neemt veel minder ruimte in beslag. Als je dan een molen hebt van bijvoorbeeld 40 meter hoog; dat past precies bij een dorp in plaats van tien of twintig hectare zonnepanelen” (De Wolff, 2017).

Via Ús Koöperaasje worden de voordelen en het nut van dorpsmolens aan de provincie duidelijk gemaakt. De provincie zit betreffende de kwestie van de dorpsmolens in de reflectieve fase van het transitieproces (Loorbach, 2010). De provincie Fryslân is namelijk op de hoogte van de wens voor dorpsmolens, maar tot de volgende provincieverkiezingen kunnen er geen dorpsmolens neergezet worden door lokale energiecoöperaties.

5 Conclusie

Dit kwalitatieve onderzoek is gericht op lokale energiecoöperaties en het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân. In het theoretisch kader zijn de belangrijkste theorieën over deze onderwerpen besproken. Duurzaamheidsbeleid is het product van verschillende typen overheidsbeleid, waaronder *transition management*. Uit de theorie blijkt dat transition management ruimte biedt voor innovaties (Loorbach, 2007). Aangezien lokale energiecoöperaties worden gezien als gevolg van innovaties binnen de energiemarkt is het een belangrijk type overheidsbeleid in de energietransitie.

Het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân is gebaseerd op het klimaatakkoord van Parijs uit 2015 en het energierapport *Transitie naar duurzaam*. Op de korte termijn wil de provincie dat 16% van de totale energie duurzaam opgewekt wordt in 2020 en 25% in 2025. Op de langere termijn wil de provincie in 2050 zelfvoorzienend zijn. Uit het interview blijkt dat de provincie Fryslân vooral een ondersteunende rol zal hebben in de energietransitie, waar de Energiewerkplaats een belangrijke rol in heeft. Deze organisatie, gesubsidieerd door de provincie Fryslân, biedt gratis professionele ondersteuning aan lokale energiecoöperaties.

De lokale energiecoöperaties uit het interview zijn daarentegen niet geheel tevreden over het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân. De respondenten geven aan dat ze tevreden zijn met de aangeboden financiële ondersteuning, maar dat zijn ze niet over het aanvraagproces en de geboden ondersteuning na het verstrekken van de subsidies. Energiewerkplaats en koepelorganisatie Ús Koöperaasje blijken een belangrijke verbindende rol te spelen in de energietransitie. Dit innovatienetwerk, wat door het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân is ontstaan, is onder andere waardevol op het gebied van kennisoverdracht.

De lokale energiecoöperaties hebben verschillende rollen in de energietransitie blijkt uit de interviews. Naast het opwekken en aanbieden van duurzame energie hebben lokale energiecoöperaties een informerende rol en werken ze aan de sociale duurzaamheid van de lokale omgeving. Deze verschillende rollen komen terug in het onderzoek van Arentsen & Bellekom (2014) en de gebruikte definitie van lokale energiecoöperaties uit Boon & Dieperink (2014). Het draagvlak wat op deze manier gecreëerd wordt bij de lokale bevolking is bovendien van belang voor de sociale acceptatie en het succes van lokale energiecoöperaties (Wüstenhagen et al., 2007).

Uit de interviews met de bestuursleden van de lokale energiecoöperaties, Ús Koöperaasje en een duurzaamheidsambtenaar van de provincie Fryslân blijkt de politiek een vertragende factor te zijn in de energietransitie. De politiek houdt, vanwege een mislukt project omtrent windenergie, de bouw van windmolens op het vasteland tegen. De lokale energiecoöperaties zien daarentegen het nut van zo'n dorpsmolen wel in; er kan meer duurzame energie opgewekt worden op een kleiner perceel. Het duurzaamheidsbeleid kan in de komende jaren voornamelijk op dit punt verbeterd worden door de bouw van windmolens onder bepaalde voorwaarden toe te staan.

Na het beantwoorden van de deelvragen kan er geconcludeerd worden op de hoofdvraag van dit onderzoek: Hoe werkt de provincie Fryslân samen met lokale energiecoöperaties toe naar een zelfvoorzienend Fryslân in 2050?

In de energietransitie heeft de provincie Fryslân een ondersteunende rol waarin ze de vastgestelde doelen uit het duurzaamheidsbeleid willen bereiken. Hierin werken ze samen met de lokale energiecoöperaties die in de energietransitie vooral een uitvoerende rol heeft. De sociale duurzaamheid en het bijkomende draagvlak wat er in dit proces gecreëerd wordt in de lokale bevolking is van relatief grote waarde richting een zelfvoorzienend Fryslân in 2050.

6 Reflectie

De dataverzameling bleek moeilijker te zijn, dan vooraf het onderzoek werd ingeschat. Op het moment van het schrijven van de scriptie werd er zowel door de Rijksuniversiteit Groningen, de Universiteit Twente en de Universiteit Utrecht onderzoek gedaan naar dit onderwerp in de provincie Fryslân. Dit was vooraf niet verwacht en dit was wellicht de reden dat respondenten niet reageerden of openstonden voor een interview. Dit punt werd ook veelal genoemd door de respondenten tijdens de gesprekken voor het interview. Via snowball sampling werden er alsnog voldoende respondenten gevonden voor dit onderzoek, maar voor een groter vervolgonderzoek kan de verzadiging in deze onderzoekspopulatie voor meer problemen zorgen betreft de dataverzameling.

De vragen die tijdens het interview over het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân gingen, hadden achteraf scherper gesteld kunnen worden om betere en uitgebreidere antwoorden te krijgen van de lokale energiecoöperaties. Zoals aangegeven werd in de interviews zijn de bestuursleden van lokale energiecoöperaties vrijwilligers. De kennis die deze respondenten over het duurzaamheidsbeleid hadden, was hierdoor minder dan vooraf werd ingeschat. De focus is daardoor tijdens de interviews meer gericht op de samenwerking met de provincie Fryslân.

Een vervolgonderzoek kan zich richten op het beleid omtrent de windmolens in de provincie Fryslân. Er kan onderzocht worden wat de precieze beweegredenen voor de politiek zijn geweest om de bouw van windmolens tegen te houden, hoe dit in de nabije toekomst beleidsmatig opgelost kan worden en wat hierin het standpunt is van alle lokale energiecoöperaties in de provincie Fryslân. Dit vereist een grootschalig kwalitatief of kwantitatief onderzoek.

Literatuurlijst

- Agterbosch, S. (2006). *Empowering Wind Power; on Social and Institutional Conditions Affecting the Performance of Entrepreneurs in the Wind Power Supply Market in the Netherlands*. Utrecht: Utrecht University.
- Arentsen, M. & Bellekom, S. (2014). Power to the people: local energy initiatives as seedbeds of innovation? *Energy, Sustainability and Society*, 4(2), 1-12.
- Atkinson, R. & Flint, J. (2001). Accessing Hidden and Hard-to-Reach Populations: Snowball Research Strategies. *Social Research Update*, 33, 1-4.
- Barrett, B. & Usui, M. (2002). Local Agenda 21 in Japan: transforming local environmental governance. *Local Environment*, 7(1), 49–67.
- Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage Publications.
- Boon, F.P. & Dieperink, C. (2014). Local civil society based renewable energy organisations in the Netherlands: Exploring the factors that stimulate their emergence and development. *Energy Policy*, 69, 297-307.
- Cope, M. (2010). Coding transcripts and diaries. In Clifford, N., French, S. & Valentine, G. (Red.), *Key methods in geography* (pp. 440-452). 2^e Editie. Londen: Sage.
- Energie overheid (2016). *Lokale Energie Monitor 2016 laat groei energievoöperaties zien*. Geraadpleegd op 15-5-2017 via <http://www.energieoverheid.nl>
- Europese Commissie (2011). *Een routekaart naar een concurrerende koolstofarme economie in 2050*. Brussel: Europese Commissie.
- Eurostat (2017). *Energy from renewable sources*. Geraadpleegd op 15-5-2017 via <http://ec.europa.eu/eurostat>
- Hargreaves, T. et al. (2011). *Sustainability transitions from the bottom up: civil society, the multi-level perspective and practice theory*. Norwich: Centre for Social and Economic Research on the Global Environment.
- Hekkert, M. & Ossebaard, M. (2010). *De innovatiemotor, het versnellen van baanbrekende innovaties*. Assen: van Gorcum.
- Hier opgewekt (2016). *Lokale Energie Monitor 2016*. Utrecht: Hier opgewekt.
- Homsy, G.C. & Warner, M.E. (2015). Cities and sustainability: polycentric action and multilevel governance. *Urban Affairs Review*, 51(1), 46-73
- Hooghe, L. & Marks, G. (2001). *Multi-Level Governance and European Integration*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- Hufen, J.A.M. & Koppenjan, J.F.M. (2015). Local renewable energy cooperatives: revolution in disguise? *Energy, Sustainability and Society*, 5(1), 1-14.
- Jänicke, M. (2015). Horizontal and vertical reinforcement in global climate governance. *Energies*, 8(1), 5782–5799.

- Jänicke, M. (2017). The Multi-level System of Global Climate Governance: the Model and its Current State. *Environmental Policy and Governance*, 27, 108-121.
- Longhurst, R. (2010). Semi-structured interviews and focus groups. In Clifford, N., French, S. & Valentine, G. (Red.), *Key methods in geography* (pp. 103-115). 2^e Editie. Londen: Sage.
- Loorbach, D. (2007). *Transition Management: New Mode of Governance for Sustainable Development*. Utrecht: International Books.
- Loorbach, D. (2010). Transition Management for Sustainable Development: A Prescriptive, Complexity-Based Governance Framework. *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*, 23(1), 161-183.
- Marks, G. (1993). Structural policy and multi-level governance in the EC. In A.W. Cafruny & G. Rosenthal (Red.), *The State of the European Community vol. 2: The Maastricht Debates and Beyond*. Boulder: Lynne Rienner
- Meadowcroft, J. (2007). Who is in Charge here? Governance for Sustainable Development in a Complex World. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 9(3), 299-314.
- Ministerie van Economische Zaken (2016). *Energierapport: Transitie naar duurzaam*. Den Haag: Ministerie van Economische Zaken.
- Petit, V. (2016). *The Energy Transition: An Overview of the True Challenge of the 21st Century*. Cham: Springer Nature.
- Planbureau voor de Leefomgeving (2011). *Verkenning van routes naar een schone economie in 2050: Hoe Nederland klimaatneutraal kan worden*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving (PBL).
- Provincie Fryslân (2017). *Duurzame energie*. Geraadpleegd op 3-3-2017 via <http://www.fryslan.frl>
- Reinsberger, K. & Posch, A. (2014). Bottom-up Initiatives for Photovoltaic: Incentives and Barriers. *Journal of Sustainable Development of Energy, Water and Environment Systems*, 2(2), 108-117.
- Schreurs, M.A. & Tiberghien, Y. (2007). Multi-level reinforcement: explaining European Union leadership in climate change mitigation. *Global Environmental Politics*, 7(4), 19-46.
- Stewart, R.B. (1977). Pyramids of sacrifice? Problems of federalism in mandating state implementation of national environmental policy. *The Yale Law Journal*, 86(6), 1196-1272.
- Strauss, A. (1987). *Qualitative Analysis for Social Scientists*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Van Buuren, A., & Loorbach, D. (2009). Policy Innovation in Isolation? Conditions for Policy-Renewal by Transition Arenas and Pilot Projects. *Public Management Review*, 11(3), 375-392.
- Van der Schoor, T. & Scholtens, B. (2015). Power to the people: local community initiatives and the transition to sustainable energy. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 43, 666-675.
- von Hippel, E. (2009). Horizontal Innovation Networks - By and For Users. *MIT Sloan Research Paper* Beschikbaar via SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1411719>
- Warbroek, B. & Hoppe, T. (2017). Modes of Governing and Policy of Local and Regional Governments Supporting Local Low-Carbon Energy Initiatives; Exploring the Cases of the Dutch Regions of Overijssel and Fryslân. *Sustainability*, 9(5), 1-36.

Wolsink, M. (2007). Planning of renewables schemes. Deliberative and fair decision-making on landscape issues instead of reproachful accusations of non-cooperation. *Energy Policy*, 35(5), 2692-2704.

Wüstenhagen, R. et al. (2007). Social acceptance of renewable energy innovation: An introduction to the concept. *Energy Policy*, 35 (5), 2683-2691.

Bijlagen

Bijlage 1: Verstuurde e-mail naar respondenten

Onderwerp: Bachelorproject Rijksuniversiteit Groningen

Geachte heer/mevrouw,

Momenteel ben ik aan het afstuderen en doe ik onderzoek naar lokale energie-initiatieven in de provincie Fryslân. Hierin onderzoek ik de rol van lokale energie-initiatieven in het zelfvoorzienend worden van onze mooie provincie en de manier waarop ze dat willen doen. Bovendien vraag ik mij af tegen welke evt. problemen lokale energie-initiatieven aanlopen en wat de rol van de provincie Fryslân hierin is.

Ik ben benieuwd hoe dit energie-initiatief naar deze onderwerpen kijkt. Het zal mij enorm helpen als ik iemand binnen uw organisatie hierover mag interviewen (ca. 30 minuten). Aan de hand van meerdere interviews probeer ik een beeld te schetsen van de huidige situatie van verschillende lokale energie-initiatieven en de samenwerking met de provincie Fryslân.

De verkregen informatie zal bovendien vertrouwelijk worden behandeld en alleen worden gebruikt voor mijn eigen onderzoek.

Graag zie ik uw reactie tegemoet.

Met vriendelijke groet,

René van Schepen
Sociale Geografie en Planologie
Rijksuniversiteit Groningen

Tel: 06-53107473

Bijlage 2: Interviewgide – Lokale energiecoöperaties

Hoofd- en deelvragen bachelor scriptie:

Hoofdvraag: Hoe werkt de provincie Fryslân samen met lokale energie-initiatieven toe naar een zelfvoorzienend Friesland in 2050?

Deelvragen:

- Wat zijn de doelen van het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân?
- Welke rol spelen de lokale energie-initiatieven in het zelfvoorzienend worden van de provincie Fryslân?
- Wat vinden de lokale energie-initiatieven van het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân?
- Hoe kan het duurzaamheidsbeleid volgens beide stakeholders in de komende jaren verbeterd worden?

Inleidende vragen:

Kunt u in het kort iets over uzelf vertellen?

Kunt u in het kort iets vertellen het lokale energie-initiatief?

- Hoe is het lokale energie-initiatief begonnen?
- Waar houdt het lokale energie-initiatief zich mee bezig?
- Hoeveel mensen zijn betrokken bij het lokale energie-initiatief?

Rol lokale energie-initiatief in het zelfvoorzienend worden van provincie Fryslân

Wat zijn de doelen van dit lokale energie-initiatief?

- Wat zijn de ambities van dit project op korte termijn en hoe wordt hiernaartoe gewerkt?
- Is het meetbaar? (Bijv. hoeveelheid zonnepanelen/opgewekte MW)
- Zijn de doelen inmiddels bereikt?
 - o Zo nee, hoe kunnen de doelen wel bereikt worden?

Hoe ziet de toekomst voor dit lokale energie-initiatieven eruit?

- Wat voor rol speelt dit lokale energie-initiatieven in het zelfvoorzienend worden van de provincie Fryslân?
 - o Waarom?
- Hoe ziet de toekomst er volgens u uit van de lokale energie-initiatieven in het algemeen?
 - o Toename/afname? En waarom? Belang?

Duurzaamheidsbeleid provincie Fryslân

Wat vindt het lokale energie-initiatief van het huidige duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân?

- Op welk vlak heeft het lokale energie-initiatief het meest te maken met de provincie Fryslân?
 - o Regelgeving, subsidie, netwerk, financiering, locatie etc.
- Hoe verloopt de samenwerking met de provincie Fryslân?
 - o Positieve/negatieve punten
- Tegen welke problemen loopt het lokale energie-initiatief aan door het huidige duurzaamheidsbeleid?
 - o Voorbeelden

Verbetering huidige duurzaamheidsbeleid

Wat kan beter in de samenwerking met de provincie Fryslân?

- Wat is volgens het lokale energie-initiatief evt. de oplossing voor huidige problemen?
 - o Voorbeelden
- Wat verwacht het lokale energie-initiatief van de provincie Fryslân richting 2050?
 - o Hoe ziet de ideale samenwerking, volgens het lokale energie-initiatief eruit?
 - o Wat kan het lokale energie-initiatief zelf doen om de samenwerking te bevorderen?

Afsluiting

Heeft u nog suggesties over bijv. onderwerpen die onderbelicht zijn in dit onderzoek?

Heeft u op dit moment verder nog vragen?

De geïnterviewde bedanken voor zijn/haar tijd en bijdrage aan het onderzoek!

Gegevens onderzoeker

René van Schepen

Student 4e jaar Sociale geografie en Planologie, Rijksuniversiteit Groningen

Tel: 06-53107473

Email: r.s.van.schepen@student.rug.nl

Bijlage 3: Interviewguide – Provincie Fryslân

Hoofd- en deelvragen bachelorscriptie:

Hoofdvraag: Hoe werkt de provincie Fryslân samen met lokale energie-initiatieven toe naar een zelfvoorzienend Friesland in 2050?

Deelvragen:

- Wat zijn de doelen van het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân?
- Welke rol spelen de lokale energie-initiatieven in het zelfvoorzienend worden van de provincie Fryslân?
- Wat vinden de lokale energie-initiatieven van het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân?
- Hoe kan het duurzaamheidsbeleid volgens beide stakeholders in de komende jaren verbeterd worden?

Inleidende vragen:

Kunt u in het kort iets vertellen over uzelf?

- Waar houdt u zich precies mee bezig bij de provincie Fryslân?
- Hoeveel werknemers van de provincie Fryslân zijn betrokken bij het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân?

Doelen duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân

Wat zijn de doelen van het duurzaamheidsbeleid van de Provincie Fryslân?

- Wat zijn de ambities op korte termijn en hoe wordt hiernaartoe gewerkt?
- Is het meetbaar? (Bijv. hoeveelheid zonnepanelen/opgewekte MW)
- Hoever is de provincie Fryslân in het proces van zelfvoorzienend worden?
 - o Loopt de provincie voor of achter op schema → voorbeelden
 - o Tegen welke problemen loopt de provincie aan?
- Wat zijn de ambities op lange termijn (richting 2050) betreft het duurzaamheidsbeleid?
 - o Krijgt het duurzaamheidsbeleid in de toekomst meer aandacht?

Hoe komen lokale energie-initiatieven terug in het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân?

Huidige duurzaamheidsbeleid

Hoe is de samenwerking met de lokale energie-initiatieven?

- Wat gaat er goed?
- Levert het huidige duurzaamheidsbeleid problemen op in de onderlinge samenwerking?
 - o Op welk vlak?
- Hoe kunnen deze problemen vanuit de provincie Fryslân opgelost worden?
 - o Regelgeving, subsidie, netwerk, financiering, locatie etc.
- Wat kunnen lokale energie-initiatieven zelf doen om evt. problemen te voorkomen?

Rol lokale energie-initiatieven in het zelfvoorzienend worden van provincie Fryslân

Welke rol spelen lokale energie-initiatieven in het zelfvoorzienend worden van de provincie Fryslân?

- Spelen lokale energie-initiatieven een grote rol volgens de provincie?
 - o Waarom?
- Hoe ziet de provincie Fryslân de toekomst van lokale energie-initiatieven voor zich?
 - o Toename/afname?
 - o Gaan lokale energie-initiatieven een grotere rol spelen? En hoe kunnen ze dat doen?
- Hoe wil de provincie Fryslân toekomstige lokale energie-initiatieven stimuleren?
 - o Regelgeving, subsidie, netwerk, financiering, locatie etc.
- Wat verwacht de provincie Fryslân in de toekomst van lokale energie-initiatieven?
 - o Hoe ziet de ideale samenwerking met lokale energie-initiatieven er volgens de provincie Fryslân uit?
 - o Wat kunnen lokale energie-initiatieven zelf doen om de samenwerking te verbeteren?
 - Hoe kunnen ze hun rol in de toekomst vergroten?

Afsluiting

Heeft u nog suggesties over bijv. onderwerpen die onderbelicht zijn in dit onderzoek?

Heeft u op dit moment verder nog vragen?

De geïnterviewde bedanken voor zijn/haar tijd en bijdrage aan het onderzoek!

Gegevens onderzoeker

René van Schepen

Student 4e jaar Sociale geografie en Planologie, Rijksuniversiteit Groningen

Tel: 06-53107473

Email: r.s.van.schepen@student.rug.nl

Bijlage 4: GIS-kaart met de locaties van de respondenten

Bijlage 5: Transcript interview Ús Koöperaasje

LOCATIE: RAERD, FRIESLAND. DATUM: 10 MEI 2017, 11:00. INTERVIEWDUUR: 25MIN
INTERVIEWER: RENÉ VAN SCHEPEN (RVS). GEÏNTERVIEWDE: JORNT ELZINGA (JE)

RVS: Bedankt voor het ontvangen. En dan gaan we gelijk maar even van start met het interview.

JE: Zeker.

RVS: Kunt u in het kort iets over uzelf vertellen?

JE: Zeker. Mijn naam is Jornt Elzinga. Ik werk bij Energiewerkplaats. Dat is een netwerkorganisatie van Doarpswurk, Netwerk Duurzame Dorpen, Friese Milieufederatie en Ús Koöperaasje. Daarnaast ben ik vrijwilliger bij Ús Koöperaasje en een gedeelte van Ús Koöperaasje valt onder mijn taken. Ik doe de communicatie en coördinatie binnen Energiewerkplaats.

RVS: Kunt u iets meer vertellen over Ús Koöperaasje? Hoe is het begonnen en waar houdt het zich precies meer bezig?

JE: Ús Koöperaasje is begonnen in 2012 of 2013. Toen kwam een idee van Ameland, van Johan Kiewiet, en eigenlijk tegelijkertijd met Bouwe de Boer, de duurzaamheidsambtenaar bij de provincie of gemeente Leeuwarden. En ze hadden eigenlijk beide het idee van 'we moeten meer met de energie, kunnen meer in eigen hand houden of misschien willen we wel een eigen energiebedrijf'. En toen heeft Bouwe Johan opgebeld en die zei: wat zou je ervan vinden als we dat gaan doen? En toen zei hij: nou, dat is mijn droom. Dat zijn de belangrijke woorden van Johan. En toen hebben ze Sybrand, die je net even kort gezien hebt, die hebben ze er ook bijgenomen en met z'n drieën hebben ze toen Ús Koöperaasje bedacht en Noordelijk Lokaal Duurzaam. Ús Koöperaasje is dus de koepelcoöperatie van de lokale coöperaties in Friesland en is dan voor een derde mede-eigenaar van Noordelijk Lokaal Duurzaam, dat noem ik vanaf nu even NLD. En dat zijn ze dan samen met de GREK, Groninger Energiekoepel, en de Drentse Kei. Met z'n drieën hebben ze NLD opgericht. Toen heeft Sybrand het hele businessplan geschreven. Voordat je energieleverancier mag worden, moet je zo'n plan aanleveren. Je moet namelijk aan allemaal regels voldoen. En toen ze dat opgericht hadden, toen hadden we dus die koepel in Friesland en zo'n zelfde koepel in die twee andere provincies. Want om het alleen te doen, daar was geen *gjin begjinnen oan*. Dat was te moeilijk en te groot om het alleen te doen, dus daarom heb ik die andere provincies erbij gevraagd. De koepelcoöperatie is toen begonnen, want die wilden eigenlijk faciliteren naar de dorpen toe, dat je een aanspreekpunt hebt en iets waar vanuit de dorpen begeleid kunnen worden. Want ja, energiecoöperaties waren vrij nieuw en om dan maar ergens te beginnen... dan wisten heel veel dorpen niet van 'hoe werkt dit?' Want je moet dan statuten opstellen en wat moet daar dan in staan? En hoe benader je mensen uit je dorp en wat kun je met een plaatselijk belang? Dus Ús Koöperaasje is twee dingen: het is dienstverlenend richting de coöperaties en het is een manier dat mogelijk maakt dat dorpen, dus de energiecoöperaties, zich kunnen aansluiten bij NLD. Zodat zij klanten kunnen werven voor NLD... (korte onderbreking) ... en dus via de lokale coöperatie klant kunnen worden van NLD. Dat is een heel belangrijk onderscheid, want mensen die, zoals jij, lid worden van NLD... dat werkt dus niet zo. Een lokaal initiatief sluit zich aan bij NLD, voorwaarde is dat zij lid zijn van Ús Koöperaasje, en dat maakt het mogelijk dat ze medeverkoper kunnen worden van NLD en dan kunnen ze dus in... nou bijv. Buitenpost, dat is het laatst opgerichte

energiecoöperatie, kan Buitenpost dus zeggen van 'mensen, wordt klant van NLD en klik op de site ons als initiatief aan zodat wij dus 75 euro per klant terugkrijgen van NLD'.

RVS: Dus je wordt lid van Buitenpost, bij wijze van, uiteindelijk gaat het geld naar NLD en krijgt Buitenpost dus het geld weer van NLD. Zo moet je het een beetje zien?

JE: Eh, nou, bijna. Dit is Buitenpost en dit is een persoon die lid wordt van Buitenpost. Buitenpost is aangesloten bij NLD en diezelfde persoon wordt klant van NLD en die klikt op de site aan dat het via Buitenpost moet.

RVS: Oh oké, ja.

JE: En dan geeft NLD dus 75 euro per klant terug aan Buitenpost. Dus als je tien klanten hebt, krijg je 750 euro. Dat is per klant per jaar, die 75 euro. Dus heb je 100 klanten, dan krijg je 7500 euro. En ik geloof dat Ameland nu een stuk of 300, 400 klanten heeft, dus dan bouw je wel een mooi potje op voor je eigen dorp.

RVS: Ja, dat zeker.

JE: Want in de statuten van Ús Koöperaasje moet staan, dat het geld voor de energie, de duurzaamheid en de leefbaarheid van het dorp is. En we gaan niet zeggen van 'je mag het niet daar en daaraan uitgeven of niet daaraan uitgeven', maar je snapt wel dat het niet aan een dorpsfeest kan worden uitgegeven. Wel aan bijvoorbeeld zonnepanelen of besparingsacties, maar je ziet ook, misschien komt dat later ook nog wel aan bod, maar je ziet dat bijvoorbeeld Trynergie die heeft een overeenkomst met sportverenigingen, dat als zij klanten aanleveren, dan geeft Trynergie daar een gedeelte van die 75 euro weer aan de sportclub. Dus dan hebben die ook weer bijvoorbeeld... nou ja, als ze tien leden aanleveren, 30 euro per lid, is dus weer 300 euro. En dan hoef je alleen maar klant te worden.

RVS: Dat schiet wel op! Dat klinkt wel als een grote organisatie, hoeveel mensen zijn op dit moment betrokken bij Ús Koöperaasje of de totale organisatie?

JE: Ús Koöperaasje, moet ik even tellen hoor... Ik ben vrijwilliger, ik geloof dat we nu... zes, we hebben nu vijf bestuursleden en twee kandidaat-bestuursleden, dus bij Ús Koöperaasje met wat adviseurs iets van tien personen. En NLD wil geen grote energieleverancier zijn, dus daar zit een directeur en drie, vier medewerkers.

RVS: Oké.

JE: Maar ik geloof dat het iets meer over Ús Koöperaasje zal gaan, dus Ús Koöperaasje, ja, heel veel vrijwilligers, stuk of tien in totaal. Waarvan dus zes bestuursleden.

RVS: Oké, dan gaan we even verder met de andere vragen. Wat zijn de doelen van Ús Koöperaasje op de korte termijn en hoe wordt er op dit moment naartoe gewerkt?

JE: Officieel is het doel van Ús Koöperaasje, zo staat het in de statuten, de stoffelijke belangen van de leden dienen. Het doel van Ús Koöperaasje was eerst om nieuwe coöperaties op te richten en om nieuwe initiatieven te steunen. We gaan niet naar een dorp toe en zeggen van 'dit moet je doen', maar een dorp komt naar ons toe en die zegt van 'help mij een energie coöperatie op te richten'. En we

zaten zo van; gaan we nu meer doen als Ús Koöperaasje? Gaan we een stap verder? Of blijven we hierbij? En toen hebben de leden gezegd: je mag wel een stap verder. Ga maar kijken of je meer kan doen. En wat wij dan bijvoorbeeld wilden gaan doen, was een soort van arbeidsbureautje oprichten. Zodat we meer mensen ook aan het werk konden zetten, maar we hebben nooit subsidie daarvoor gekregen en het was twee keer afgewezen en we konden dus niet hiermee verder. Dus zijn we er wel bijgebleven om de leden zoveel mogelijk van dienst te zijn, dus door bijvoorbeeld te helpen met een standaard website, folders, flyers, banners, Facebook workshop, thema-avonden. Laatst hebben we nog één gehad voor penningmeesters, want heel veel komen met vragen van 'wat moet ik met mijn VPB, mijn jaarafrekening en hoe doe ik mijn ledenadministratie?' Om niet 40 keer datzelfde e-mailtje te beantwoorden, hebben we gezegd van: kom op één avond, neem je penningmeester mee en stel je vraag en er komt een hele presentatie. Dus dat soort dingen zijn eigenlijk onze doelstellingen. Natuurlijk is de grote doelstelling: het duurzaam maken van Fryslân en energieneutraal misschien wel. Dus dat is wel het doel, het stimuleren van de energiecoöperaties, het energie besparen en ook visievorming. Maar ja, we wilden meer, maar dat kon dus niet.

RVS: En die subsidies zijn afgewezen door?

JE: Ja, eentje was een Europese, dat was EIKO. Ik weet niet of je dat kent? Dat was een subsidie van de Noordzeelands en je moest met andere landen projecten indienen. En wij waren daar één radartje in het grote geheel. Ons gedeelte, dat was goed, maar dat van de rest was niet goed genoeg. Dus toen werden wij ook afgewezen. Daar zit dan zoveel tijd in en dat hebben we nog één keer geprobeerd en toen was het weer niet goed. Dus toen hebben we gezegd: laat maar. En ook een... toen hebben we stichting Woudsend gevraagd voor een kleine bijdrage, maar die zag het niet binnen hun doelstelling vallen. Dus toen hadden we zoiets van 'dan moeten we het maar laten vallen'. Want toen kwam eigenlijk ook op hetzelfde moment de Energiewerkplaats en die doet eigenlijk de dingen een stapje verder. Stel er komt dat zonnepark bij Wirdum, dan kan Wirdum ons vragen van 'kan je helpen ons dit te begeleiden, want wat moeten wij hiermee?' Dan is het een grote projectontwikkelaar tegen het kleine dorpje en hoe gaat dat dan, en dan zijn wij diegene die dat kleine dorpje daarbij helpt. Maar we organiseren daarbij ook workshops voor de Postcoderoos, dus hoe we eigenlijk gezamenlijk zonnepanelen op een dak realiseren, zodat ook het hele dorp daaraan mee kan doen in dat postcodegebied. En daar organiseren we dan ook workshops voor.

RVS: Is het ook meetbaar in bijvoorbeeld cijfers? Jullie hebben op dit moment 40 leden, en zometeen 41, gaan jullie naar een bepaald getal toe? Willen jullie ergens naartoe werken?

JE: Ja dat is wel grappig dat je dat zegt, want duurzaamheid en groene energie, dat, ja hoe zeg je dat even? Je kent het wel met *early adopters* en dus mensen die de groene vlag hoog hebben, die kwamen als eerste bij ons, dus we hadden een hele sterke groei in het begin. Vorig jaar merkten we dat de groei eruit was, dus de *early adopters* hadden we wel wat gehad. En... ja er kwamen er niet echt nieuwe bij en toen zeiden we van 'aan het einde van het jaar hebben we misschien wel 50 of 60 dorpen'. Nou ja, dat was dus niet zo, dat was dus iets van 35. We hadden dat gebaseerd op de groei die we eerst doormaakten. Op de een of andere manier zijn energiecoöperaties momenteel weer wat populairder, dus wat we nu zien is dat er weer meer bijkomen. Ik heb dus eigenlijk voorzichtig gezegd van 'nou, misschien kunnen we eind dit jaar de 50 halen, dat zou mooi zijn, maar 45 is realistischer'. Ik ben realistisch ingesteld, dus ik denk dan vier voor het hele jaar erbij, dat moet wel lukken. Het zou mooi zijn als we richting de 50 kunnen, sowieso voor volgend jaar, dan is het 2018 Culturele Hoofdstad Leeuwarden. Dan willen we wel 50.

RVS: De doelen zijn opzich nog niet helemaal bereikt, want je bent realistisch. Hoe kunnen ze dan wel bereikt worden? Hoe kun je mensen dan wel stimuleren?

JE: Dat ligt ook aan de dorpen. Ja kijk, dat is een kip-ei verhaal misschien. Wij gaan niet promoten van 'je moet een energiecoöperatie oprichten', dus waar wij het van hebben moeten is mond-op-mond reclame om het zo maar even te noemen. Dorpen die ergens oppikken van 'hé, dit speelt er'. Zo stond er bijvoorbeeld in het Friesch Dagblad wat over Buitenpost. Dus hoop ik dat meer mensen denken van 'oh ja, Buitenpost heeft nu eentje, laat ik dus even kijken wat dat is'. Dat mensen dan bewust worden van 'oh ja, je kan dus een energiecoöperatie oprichten'. Netwerk Duurzame Dorpen en Energiewerkplaats die organiseren ook wel avonden en dan komt een energiecoöperatie wel aan bod, maar het is niet aan ons de taak om het zwaar te gaan promoten van 'je moet een coöperatie oprichten'.

RVS: Oh, oké.

JE: Want dat werkt juist averechts, denk ik. Want als ik ergens naar een dorpje toe ga en ik zeg: 'hoi, ik ben daar en daar van en je moet dit doen'. Dan hebben mensen zoiets van 'oké dat zal wel, wat kom je verkopen, vertrouw ik dit?' Maar als een plaatselijk belang dat verteld van 'wij hebben het idee om... en ik heb iemand uitgenodigd', dan hebben mensen iets van 'oh ja, die kennen we en vertrouwen we', dan horen ze het verhaal beter aan.

RVS: Het moet eigenlijk vanuit jezelf komen, vanuit het dorp?

JE: Ja, echt van onderop. Het is een beetje de omgekeerde wereld.

RVS: Hoe ziet de toekomst voor lokale energie-initiatieven eruit? En wat voor rol spelen ze eigenlijk in het zelfvoorzienend worden van de provincie Friesland?

JE: Een hele goede vraag. Wat het doel ook is van Ús Koöperaasje en NLD, dat is zelf de energie opwekken en die dan via je eigen energiebedrijf weer verkopen, dus zodat je als dorp je eigen energie opwekt en ook afneemt. Dat noemen we vanuit de Energiewerkplaats ook Mienskipsenergie. Dat is dus energie waar iedereen achterstaat, dus wat lokaal opgewekt, verkocht en afgenomen wordt. En dat is dus bijvoorbeeld niet zonnepark Wirdum, dat iemand zegt van 'hier komt het zonnepark en daar moet het dorp het maar mee doen'. Nee, Mienskipsenergie is juist andersom. Het dorp zegt: 'dorpsbewoners, we hebben idee om een zonnepark te realiseren; wat vinden jullie daarvan?' Als het dorp dan 100% zegt van 'nee', dan gaat het ook niet door. Zegt bijvoorbeeld 80% 'goed idee', dan kunnen ze er wel mee door gaan en dan is dus het dorp de leidende rol in dat project. Dat is de nieuwe toekomstvisie voor dorpen. Natuurlijk zou het mooi zijn dat iedereen een dorpsmolen zou krijgen, maar het beleid houdt dat tegen. Maar we willen wel proberen dat dus die dorpen een eigen zonnepark of zonnedaken krijgen en dat ze de regie wel zelf in handen hebben. Vanuit Ús Koöperaasje is dat ook een doelstelling.

RVS: U begon zonet al over het beleid, wat sommige dingen tegenhoudt. Op welk vlak heeft Ús Koöperaasje het meest te maken met de provincie Friesland?

JE: Direct hebben wij nog een lening bij de provincie. Dat is heel direct, want zij hebben geld gegeven aan ons. Indirect is het natuurlijk het beleid wat het voor energiecoöperaties tegenhoudt om een dorpsmolen te realiseren. Wat wel mooi is dat er vanuit de provincie subsidiepotjes zijn bijvoorbeeld

het IMF, het Iepen Mienskipfûns, en daar kunnen dorpen dan voor energiecoöperaties subsidie vragen. Vroeger was dat een starterssubsidie van 2500 euro en dan hoefde je maar een briefje te schrijven van 'wij gaan een energiecoöperatie oprichten en dit is het bankrekeningnummer'. Dan had je het al bijna, maar nu moet je wel een projectplan indienen. Op die manier is Ús Koöperaasje met de provincie verbonden.

RVS: Dus voornamelijk verbonden door subsidie en het beleid?

JE: Ja, maar er spelen nog wel dingen zoals de openbare verlichting. Dat is volgens mij ook met de provincie. Dat die ook op groene energie overstappen. We proberen... guerrilla marketing is het misschien een beetje. Je hebt sjoemelstroom. Weet je de definitie van sjoemelstroom?

RVS: Is dat meer het aftappen van....

JE: Nee. Stel: jij neemt groene energie af. Dan weet je niet direct waar dat vandaan komt. Alle energie op de markt is gewoon hetzelfde, maar alleen een stukje daarvan heeft een garantie van oorsprong; een gvo. Die zegt jouw groene energie komt van die molen, van dat zonnepaneel of van die centrale en dan denk je 'oké, mooi'. Wat gebeurt er nu met sjoemelstroom? Dan neem je groene stroom af, maar in die gvo staat: deze stroom is opgewekt in IJsland. Maar dan denk je 'huh, IJsland? Er ligt toch geen kabel van IJsland naar Nederland?' En het is zelfs zo gek dat IJsland al die gvo's verkocht van hun installaties, waardoor de inwoners van IJsland niet eens meer hun eigen groene stroom hebben. Dus je moet je voorstellen dat een stukje papier uit IJsland, dat is verkocht aan een land waar geen connectie tussen zit en dat is dus jouw stroom. Dat kan helemaal niet.

RVS: Dat is wel gek.

JE: Je kan dus niet stroom *vergroenen* wat niet binnenkomt in jouw land. Datzelfde doen ze ook met die waterkrachtcentrales in Noorwegen, dus dan is die garantie van jouw groene stroom uit een ander land. Dan denk ik dus zoiets van 'dat klopt toch helemaal niet?' Wat wij dan willen, is die garanties van oorsprong uit Nederland. De NLD is dan een van de weinige die echte Nederlandse groene stroom aanbiedt, dus ook vanuit Ús Koöperaasje. Met alle energiecoöperaties willen we dus dat, van die stroom die wij opwekken, de garanties van oorsprong duidelijk zeggen 'dit is Nederlandse stroom'. Dat is een beetje het verhaal van de sjoemelstroom.

RVS: Oké, dan gaan we weer even terug naar de provincie Friesland.

JE: Wat was de vraag ook al weer? Kun je dat nog een keer herhalen?

RVS: Op welk vlak heeft Ús Koöperaasje het meest te maken met de provincie Friesland? Dat was de vraag.

JE: Oh ja, dan is dus... wat wij eigenlijk zeggen van 'provincie, die sjoemelstroom uit IJsland kun je eigenlijk niet maken'. Want je hebt 40 dorpen in je eigen provincie die groene stroom produceren of gaan produceren en dan kan je het eigenlijk niet maken om niet die stroom af te nemen. Of misschien zelfs de gemeente. Bijvoorbeeld Garyp heeft nu een mooi zonnepark, dan is het eigenlijk wel dom dat je als provincie niet die stroom gaat afnemen. Eigenlijk moeten ze zeggen van 'kijk, wij staan hierachter en we hebben lokaal stroom, echt Friese stroom'.

RVS: Echt wat je origineel van Friese bodem koopt.

JE: Ja, dus stond er, vorig jaar geloof ik, een stukje van onze voorzitter Marga Waanders in de krant over sjoemelstroom. Wat dat dan is en waarom dat niet goed is. Dat klinkt wel heel erg, maar meer waarom het voor de provincie een beetje raar is.

RVS: Hoe verloopt op dit moment de samenwerking met de provincie Friesland?

JE: Volgens mij heel prima, heel goed. Dan val ik even terug op Energiewerkplaats, waar wij onderdeel van zijn, daar zit één keer in de twee weken Richtsje van Berkum erbij. Zij doet duurzaamheid en energie vanuit de provincie, dus die link is er zeker. Het is niet dat we vechten tegen de provincie of iets, maar er zijn dingen die beter kunnen, maar voor de rest is de samenwerking prima.

RVS: Tegen welke problemen lopen jullie dan aan? Wat kan dan beter?

JE: Nou, bijvoorbeeld dat beleid van windmolens. Ik denk dat dat wel een van de grootste punten is. En dat wat ik zonet noemde van de sjoemelstroom.

RVS: Ik had al een beetje gekeken, maar op dit moment zijn er heel veel projecten met zonnepanelen. Met de windmolens gaat het dus wat verkeerd; hoe zit dat? Waar gaat het dan verkeerd?

JE: Nou, ik geloof dat de FNP dat ooit heeft tegengehouden. Dat dat dus niet mocht, maar dat moet je nog even nazoeken of dat wel klopt. Je had ooit de organisatie *Fryslân foar de wyn* en die wou de windmolens promoten, maar ergens is het helemaal misgegaan en daarom heeft iedereen iets tegen windmolens. Je hoeft maar ergens windmolen te roepen en mensen zeggen van '*Nee, nee, dat ding komt hjir net*'. Terwijl het andere helft van het dorp zegt 'ja, maar het is eigenlijk een prima middel om te verduurzamen'. Zoals hier bijvoorbeeld in Dearsum, daar staat zo'n windmolen en die brengt gewoon geld op voor het dorp. Dat is perfect, maar dat wordt dus tegengehouden. Dan zie je dat mensen dat maar doen met zonnepanelen, want iets anders is er nog niet. Met bijvoorbeeld de Postcoderoos, als je binnen een bepaalde postcode woont, kan je meedoen om jouw zonnepanelen niet op je eigen dak, maar op een dak van een loods te leggen. Als je dan bijvoorbeeld een paneel koopt van 300 euro, dat zou dan betekenen dat je belastingvoordeel krijgt, dan hoef je de energiebelasting niet te betalen. Dus dan krijg je per jaar 33 euro terug. Met een beetje rekenen heb je het geld er binnen tien jaar uit en die regeling geldt voor vijftien jaar, dus dan kun je ook nog een beetje geld verdienen. Dat is een makkelijke manier, nou makkelijk... het is een manier om voor een dorp iets op te wekken samen met bewoners. Zonnepanelen leveren niet heel veel op. Een windmolen levert veel meer op, dus ja het is of heel veel zonnepanelen of een paar windmolens.

RVS: Hoe kan dit probleem eventueel opgelost worden met de provincie?

JE: Een hele goede vraag. Nou ja, binnenkort is er dus wel weer een overleg. Wat we dus proberen aan te geven is van dorpen willen dit ook echt en dorpen zijn bereid om hierover te praten, dus om het nu tegen te houden... dat zou dat niet goed zijn. Niet wenselijk. Er zijn best wel dorpen die een windmolen willen, een dorpsmolen, maar er zijn ook dorpen die dat totaal niet willen. Alleen die dorpen die het wel willen, moeten wel de kans krijgen om het te realiseren. Dat concept proberen we nu te vertellen aan de provincie. Ja, maar eens kijken hoe dat uitpakt.

RVS: Als we dan meer kijken naar 2050, want de provincie Friesland die neemt 2050 als doel om energieneutraal te zijn. Wat verwacht Ús Koöperaasje dan van de provincie Friesland richting 2050?

JE: Poeh, dan moet ik even nadenken hoor....

RVS: Qua samenwerking bijvoorbeeld of...

JE: Nou ja, dat het zo makkelijk mogelijk wordt gemaakt voor initiatieven om aan de slag te kunnen. Want je weet dat er weerstand is tegen molens, maar je merkt dat er ook weerstand komt tegen zonneparken. Als je de krant weleens leest, dan staat erin dat die zonnevelden pure vervuiling of landschapsvernietiging zijn. Als alle projectontwikkelaars zeggen 'we gaan hier een park neerklappen' en het dorp is ertegen, dan merk je dus dat iedereen daartegen wordt. En ja, dan bereik je niet je doel, want dan zegt de overheid straks een keer van 'oké, niemand wil het, dus dan doen wij het wel'. En dan zetten zij een gigantisch windmolenpark in het IJsselmeer of in de Noordzee, dan leggen zij een megapark aan. Daar moet je dan maar mee doen. Terwijl als je dat lokaal regelt als initiatief, die beslist daar zelf over en die krijgt daar zelf de revenuen daarvan. Dat is dus veel socialer en veel beter. Dat als je met je dorp aan de slag gaat om iets voor het dorp te doen, waar je als dorp of bewoner iets aan hebt.... dus we hopen dat dat makkelijker wordt gemaakt.

RVS: Wat kan Ús Koöperaasje zelf doen om de provincie daarvan bewust te maken?

JE: Via de Energiewerkplaats proberen we dus die ideeën, wat ik zonet vertelde, uit te leggen aan de provincie. Van kijk 'zo zien wij het en zo zou het eigenlijk moeten'.

RVS: Dat vind ik een mooi slot van dit interview, want ik ben door mijn vragen heen. Ik wil je bedanken voor je tijd...

JE: Geen dank.

RVS: En de bijdrage aan het onderzoek.

JE: Geen probleem, veel succes.

Bijlage 6: Transcript interview Wijnjewoude Energie Neutraal (WEN)

LOCATIE: RAERD, FRIESLAND. DATUM: 10 MEI 2017, 11:40. INTERVIEWDUUR: 18 MIN
INTERVIEWER: RENÉ VAN SCHEPEN (RVS). GEÏNTERVIEWDE: JAC PLUIS (JP).

RVS: Dan beginnen we eerst met de volgende vraag. Kunt u in het kort iets over uzelf vertellen?

JP: Mijn naam is Jac Pluis. Betrokken bij Wijnjewoude Energie Neutraal, een energiecoöperatie van het dorp Wijnjewoude, zuidoost Friesland. Ik ben op dit moment *inbetween jobs*, als dat zo mooi heet. Betrokken ook bij duurzaam ondernemen. Verduurzamen van de samenleving vind ik een heel belangrijk onderwerp, dus in zoverre ook betrokken bij Wijnjewoude Energie Neutraal, afgekort WEN. En de WEN is een dorpscorporatie die redelijk actief is op allerlei gebieden. Op het gebied van informatieverstrekking aan de bewoners, bewoners inspireren, bewoners motiveren om aan energiebesparing te doen, want bespaarde energie hoeft je niet op te wekken. Aan de andere kant zijn we in Wijnjewoude ook bezig om aan energie opwekken te doen. We hebben een rioolwaterzuivering in het dorp die inmiddels overbodig geworden is en die willen we gaan gebruiken als energiepark voor het dorp om de ambitie Wijnjewoude Energie Neutraal waar te maken. En ik ben binnen de coöperatie projectleider van dat project.

RVS: Hoe is WEN begonnen?

JP: WEN is een jaar of vijf geleden begonnen toen een paar mensen uit het dorp zagen dat de rioolwaterzuivering nog actief was en men steeds meer hoorde over het opwekken van biogas uit rioolslib. Vanuit dat initiatief is de energiecoöperatie ontstaan, puur vanuit dat project. Uiteindelijk is dat gestopt, omdat de rioolwaterzuivering gesloten werd. Later zijn er dus dingen zoals inspireren, informeren en besparen erbij gekomen. Dat is eigenlijk een omgekeerde start, dan wat je bij de meeste coöperaties ziet.

RVS: Hoeveel mensen zijn ongeveer betrokken bij het initiatief?

JP: Nu, op dit moment, bestaat het bestuur uit zeven mensen.

RVS: Waar houdt het initiatief zich meer mee bezig, naast het energie opwekken uit rioolslib? Zijn er meerdere soorten van energieopwekking bezig op dit moment?

JP: Nee, dus het realiseren van het energiepark op de rioolzuivering die bestaat uiteindelijk, als we dat allemaal rondkrijgen, zal dat gaan bestaan uit een zonneweide met zonnepanelen en een biogasinstallatie. Waar we in samenwerking met de boeren in de buurt uit de mest, die ze op hun eigen bedrijf hebben, biogas en groen gas willen maken. Daarnaast is het ook zo dat de energiecoöperatie binnen het dorp, althans het hele *zelfopwekverhaal* op particuliere daken ook stimuleert. We hebben op dit moment ongeveer, iets meer dan 2000 zonnepanelen op particuliere daken hebben liggen.

RVS: Dat schiet al aardig op inderdaad. Wat zijn ongeveer de ambities op de korte termijn? En hoe wordt hier precies naar toe gewerkt?

JP: De ambitie op relatief korte termijn is dus uiteindelijk... de ambitie van het dorp is Wijnjewoude energieneutraal in 2025. Dat is dus al relatief snel. We zijn nu druk in gesprek met de betrokken instanties om dat energiepark te realiseren. Mocht dat nu niet lukken, dan willen we uiteindelijk de hele beweging voor het verduurzamen van de energievraag, dus dat dat toekomstbestendig wordt. Daar willen we dan ons uiteindelijk meer op gaan focussen met betrekking tot meer particuliere initiatief, zonnepanelen op daken en op misschien meer grotere daken, dat soort zaken.

RVS: Is dat doel dan ook meetbaar in bijvoorbeeld in de hoeveelheid zonnepanelen of de opgewekte energie die jullie willen hebben?

JP: Ja beide. We houden bij hoeveel zonnepanelen in het dorp bij particulieren op het daken liggen en daarnaast hebben we ook contacten met het energiebedrijf die op dorpsniveau de energievraag monitort. We zien dus dat de energievraag bij ons in het dorp sneller daalt, dan in de dorpen om ons heen.

RVS: Hoe kunnen de verdere doelen bereikt worden? Is dat meer informatievoorziening of is dat meer bewustwording van de mensen?

JP: Het belangrijkste is het informeren en het bewust worden van de mensen, dan krijg je gewoon meer medestanders in jouw beweging. Dat is wel belangrijk, want het doel is uiteindelijk minder energie gebruiken en dat de energie die je dan gebruikt, duurzame energie is. Minder gebruiken is uiteindelijk het beste en het belangrijkste, want hoe minder je gebruikt, hoe minder je hoeft op te wekken, hoe minder dat je ook toekomstbestendige energie hoeft op te wekken.

RVS: Als we dit idee wat verder trekken naar de toekomst; wat voor rol speelt dit specifieke lokale energie-initiatief in het zelfvoorzienend worden van de provincie?

JP: Het zelfvoorzienend worden van de provincie is een stap verder. Wij geven aan dat onze ambitie is om op 2025 energieneutraal te zijn. Je zou dat een stap verder kunnen trekken, door te zeggen van ja, als we uiteindelijk voldoende energie opwekken voor het dorp, dus als de energie opwek op het gebied van elektriciteit en gas in theorie gelijk is aan de vraag op jaarbasis, zou je kunnen zeggen: 'we kunnen *off-grid*'. Maar dan heb je het probleem dat je niet direct *off-grid* kunt, omdat het moment van opwekken en het moment van gebruiken niet gelijktijdig vallen. Je moet daar een buffer in gaan realiseren en als je die buffering goed organiseert, dan zou je dus kunnen zeggen: 'we kunnen *off-grid*'. Dat is in principe ook de tweede stap die we met het energiepark willen zetten. Eerste stap is dus, energie opwekken; elektriciteit en groen gas. Hebben we dat gerealiseerd, dan gaan we kijken of we seizoensopslag kunnen realiseren voor beide soorten energie. Want op het moment dat we die energie op een langere termijn kunnen opslaan, kunnen we dus de vraag en het aanbod beter op elkaar afstemmen en zouden we in theorie *off-grid* kunnen.

RVS: Hoe ziet zo'n seizoensopslag eruit?

JP: Geen idee!

RVS: Die techniek bestaat nog niet of....

JP: Nou, je ziet de techniek langzaam ontstaan. Op dit moment ontstaan er steeds meer acute technieken die grote formules aankunnen. Dat is één. Je zou je ook kunnen voorstellen dat je

elektriciteit gaat omzetten naar een andere stof, zoals waterstof of synthetisch aardgas. Dat je dat op een bepaalde manier gaat bufferen. Dat is nog volop in ontwikkeling en dat willen we dus ook met ons initiatief, door die ontwikkeling een platform geven van 'fabrikanten, wij hebben hier de ruimte, wij hebben energie, kom naar ons toe en wij kunnen een goede testlocatie voor jullie product zijn'. En dat is allemaal stap twee en dan praat ik wel gauw over dat we wel drie misschien wel vier jaar verder zijn in het hele project.

RVS: Als we dit een beetje koppelen met de provincie Friesland. Op welk vlak heeft WEN te maken met de provincie Friesland? Is dat meer qua beleid of...

JP: Het heeft te maken met beleid, met vergunningen, met financiering, subsidies, dat soort zaken. Op al deze vier onderwerpen heeft de provincie een betrokkenheid en ook niet alleen de provincie, maar ook de gemeente. We zitten... eigenlijk heb je te maken met drie overheidsinstanties te maken. Aan de ene kant gemeente, provincie en het Wetterskip. Die drie moeten we met z'n allen, binnen de coöperatie, met elkaar verbinden zodat we eindelijk doorkunnen met de ambitie die wij hebben.

RVS: En hoe verloopt de samenwerking op dit moment met de provincie Friesland?

JP: Met de provincie Friesland loopt de samenwerking goed, ja. De moeilijkheid voor ons is op dit moment van hoe snel krijgen we het waterschap mee in onze ambitie en hoe snel wil het waterschap het eigendom van de oude rioolwaterzuivering overdragen naar de energiecoöperatie.

RVS: Heeft de provincie Friesland daar dan ook een rol in, met het Wetterskip?

JP: In principe wel, want het Wetterskip... de provincie Friesland is aandeelhouder van het Wetterskip, dus zij kunnen daar op natuurlijk op ambtelijk en bestuurlijk niveau wel iets betekenen door het Wetterskip onder druk te zetten.

RVS: Tegen welke problemen loopt WEN dan aan door het huidige duurzaamheidsbeleid? U zei zonet met de aankoop van de grond, zijn er nog meer voorbeelden?

JP: Een ander voorbeeld is geld uiteindelijk, want WEN is een vrijwilligersorganisatie. Dat betekent dus dat we met z'n allen in de vrije uurtjes dit soort dingen doen. En... dan moet je dus een heel complex project gaan draaien met vrijwilligers. Dat blijft lastig uiteindelijk. Als je dus, op de een of andere manier, ondersteuning of geld van instanties zou kunnen krijgen, zodat je de hele projectleiding op een professioneler niveau zou kunnen brengen, zou dat kunnen helpen.

RVS: En daar speelt Ús Koöperaasje meer een rol in als hulpmiddel?

JP: Ús Koöperaasje is een stukje ondersteuning met name in kennis. Die daarin handig is.

RVS: We hadden het zonet al even over de samenwerking met de provincie Friesland? Wat is volgens u de eventuele oplossing voor de problemen die er op dit moment zijn?

JP: Dat is lastig. Ik denk niet dat er echt een pasklare oplossing op dit moment te geven is. De transitie naar toekomstbestendige energieopwekking die ligt niet voor de hand. We hebben geen pasklare oplossing van 'zet overal maar windmolens of zet overal maar biogasinstallaties of zet overal maar zonnepanelen neer'. Dat maakt een pasklare oplossing lastig. De rol van de overheid in deze is, denk

ik, in zoverre ik er nu tegenaan kijk, is toch zoveel mogelijk de initiatieven die komen van onderuit met kennis en met geld stimuleren zodat die tot een goed einde komen. Dat is het belangrijkste.

RVS: Dat is meer dan dat de provincie ondersteuning moet bieden...

JP: Ja.

RVS: Doet de provincie dat op dit moment genoeg volgens u?

JP: Nou, dat doen ze nu niet genoeg. Ze doen dat ook niet op een manier die gemakkelijk te verkrijgen is. Subsidies zijn er wel, maar zijn vaak niet makkelijk te verwerven. Te klein. Te beperkt. De complexiteit wordt door de provincie ook wel onderschat denk ik, maar de provincie worstelt ook gewoon met... hoe gaan we dat organiseren? Wat gebeurt er? Een klein zonnedak hier op de kerk bijvoorbeeld, ja, daar heb je niet zoveel geld voor nodig. Op het moment dat het groter wordt, en we moeten groter, omdat we uiteindelijk in die energiebehoefte moeten kunnen voorzien. Ja, dan heb je grotere projecten nodig. Dan zit je uiteindelijk met... ik denk dat de provincie daar ook in die spagaat zit van 'wat doen we met lokale initiatieven?' aan de ene kant, maar aan de andere kant hebben ze ook de projectontwikkelaars en die grote fabrikanten in hun nek van... die willen ook. Hoe vind je daar een goede balans in zonder dat je die concurrentie gaat vervalsen? Dat blijft wel lastig.

RVS: Wat verwacht u dan van de lokale energie-initiatieven in de toekomst? Gaat dat groter worden?

JP: Ja, absoluut. Ja.

RVS: Waarom denkt u dat? Omdat we dat ook echt nodig hebben?

JP: Nou ik denk dat we dat moeten hebben, omdat we op het moment dat als het vanuit de lokale organisatie komt dat acceptatie en ook gekoppeld daaraan de participatie van de lokale omgeving veel beter geborgen is als het vanaf bovenaf opgelegd wordt. Op het moment als een bewoner of een persoon die in de buurt van zo'n nieuwe opwekinstallatie woont, als die daar zich meer betrokken bij voelt, in wat voor vorm dan ook, dan zal hij daar meer voor openstaan dan het moment als iemand vanuit een commerciële organisatie of een gemeente bij wijze van spreken zegt 'we gaan daar duurzame energie opwekken'. Dat is de kracht en het verschil tussen lokaal gedragen initiatieven en op het moment als het van buitenaf komt.

RVS: De provincie Friesland heeft zelf de grens gezet op 2050, dan moet Friesland energieneutraal zijn. Hoe ziet de ideale samenwerking er dan volgens u eruit, als dat doel behaald moet worden?

JP: Hoe ziet de ideale samenwerking eruit? Dat is toch uiteindelijk een... afhankelijk van de scope die je stelt... energieneutraal is een term die veel gebruikt wordt in 'energieneutraal in 2050'. Kijken we dan alleen naar de particulieren? Kijken we dan ook naar de industrie? Wat is energieneutraal? Wil je naar een situatie toe dat de provincie helemaal zelfvoorzienend is en dat de kabels buiten de provincie, bij wijze van spreken, zouden gekapt kunnen worden? Ja, dat zijn allemaal van die dingen... dat is moeilijk in te schatten. Ik denk wel dat de rol van de overheid, niet alleen de provincie maar ook de gemeente, is dat zij uiteindelijk zelf het hele verhaal moeten uitdragen, zelf ook duurzame energie moeten gaan promoten en moeten gaan gebruiken en zoveel mogelijk ook van onderop de initiatieven ondersteunen.

RVS: Wat kan het lokale initiatief zelf doen om de samenwerking te bevorderen?

JP: Het lokale initiatief die moet nu in ieder geval... op het moment dat het lokale initiatief ontstaat is het zorgen dat je voldoende commitment hebt in het dorp. Dat de rest van het dorp het met je eens is. Je kunt wel als twee, drie, vier mensen in een dorp zeggen van 'we gaan een lokaal initiatief optuigen', maar je moet uiteindelijk wel het hele dorp meekrijgen. Dat is het belang en ook de uitdaging dat het lokale initiatief heeft om te zorgen dat ze voldoende draagvlak, voldoende erkenning krijgen binnen hun eigen omgeving, zodat mensen ook zien van 'oké, dit is een goede beweging'. De beweging die we met zijn allen in moeten zetten van 'oké, we moeten af van de fossiele energie en we moeten toekomstbestendige energie opwek hebben'. Die beweging moet... dat is denk ik de belangrijkste uitdaging en ook de belangrijkste kracht van de lokale initiatieven om dat voldoende voedingsbodem te geven en dat dat zich als een grote vlek over Nederland uitspreidt.

RVS: Oké, dat vind ik wel een mooie afsluitende zin van dit interview!

JP: Ja, haha!

RVS: Dan wil hiermee afsluiten. Heeft u op dit moment nog vragen voor mij?

JP: Nee hoor, nee, veel succes.

RVS: Bedankt, dan sluit ik het even af.

Bijlage 7: Transcript interview provincie Fryslân

*LOCATIE: LEEUWARDEN, FRIESLAND. DATUM: 11 MEI 2017, 13:00. INTERVIEWDUUR: 28 MIN.
INTERVIEWER: RENÉ VAN SCHEPEN (RVS). GEÏNTERVIEWDE: RICHTSJE VAN BERKUM (RB)*

RVS: Ja, volgens mij doet hij het. Dan gaan we beginnen met een paar inleidende vragen. Kunt u in het kort iets over uzelf vertellen?

RB: Ik ben Richtsje van Berkum en ik werk hier bij de provincie bij de opgave energietransitie. Dat is een brede opgave hoe we als provincie eigenlijk over kunnen schakelen naar duurzame energie. Ik ben daar specifiek bezig met zonne-energie, dus alle projecten voor zonne-energie coördineer ik. Dat is heel breed, je bent dus bezig met zon op dak, zowel op MKB als op huurwoningen, maar ook op maatschappelijk vastgoed. Daarnaast zonneparken, die zijn natuurlijk heel erg actueel moet ik zeggen. Er speelt heel veel voor zon. Daarnaast ben ik ook het aanspreekpunt voor de lokale energiecoöperaties hier in de provincie. Ook die zijn heel veel bezig met zon. Andere projecten waar ze veel op inzetten zijn besparing, een klein beetje biomassa, maar voornamelijk zon.

RVS: Hoeveel mensen zijn ongeveer bij de provincie Friesland betrokken bij het duurzaamheidsbeleid of met zonne-energie?

RB: Op duurzaamheidsbeleid wel een stuk of vijftien mensen, maar sommige werken projectmatig bijvoorbeeld met de windparken. Daar is dan een groepje mee bezig, maar als dat straks afgerond is dan kunnen die ook weer andere soorten projecten doen. Niet per se duurzame energie gerelateerd, maar de vaste kern is denk ik een groep van tien tot vijftien mensen.

RVS: Oké, als we dan wat verder kijken naar het duurzaamheidsbeleid van de provincie Friesland. Wat zijn op dit moment de doelen van de provincie Friesland betreffende het duurzaamheidsbeleid?

RB: Nou, we hebben de doelen van het klimaatakkoord van Parijs. Die doelen zijn hier ook van toepassing. In 2050 energieneutraal en op korte termijn is het 16% duurzame energie opwek in 2020 en 20% in 2025. Als ik dat goed zeg. Dat weet ik niet eens helemaal zeker. Nou, die 16% is in ieder geval voor 2020 en in 2025 volgens mij 25%.

RVS: Hoe wordt hier naartoe gewerkt vanuit de provincie?

RB: We hebben een heel beleidsplan, waarin verschillende doelgroepen aan de orde komen. We zijn bezig met het verduurzamen van de landbouw, van het maatschappelijk vastgoed, dat zijn bijvoorbeeld sportverenigingsgebouwen, maar ook scholen, musea en ziekenhuizen. De particuliere woningbouw en ook de huurwoningen zijn we mee bezig. De lokale energiecoöperaties ondersteunen we. Vrij breed eigenlijk. Ook de circulaire economie zijn we mee bezig. Nu is dat niet heel specifiek duurzame energie natuurlijk, maar je bent wel bezig met een andere manier van denken. Een duurzame manier.

RVS: In hoeverre is de provincie Friesland al in het proces van het zelfvoorzienend worden? Er worden nu al doelen gesteld, maar hoever zijn jullie eigenlijk al?

RB: Heel breed bedoel je?

RVS: Liggen jullie een beetje op schema? Laat ik het zo zeggen.

RB: We lopen iets achter op schema, maar als je het vergelijkt met heel Nederland, dan lopen we misschien iets voorop. Zeg maar in percentages. We willen dus 16%, maar ik denk dat we nu ongeveer op 7% zitten. We hebben ook nog drie jaar. Het komt langzaam op gang en de politiek vindt het ook heel moeilijk. Kijk, wij als ambtenaren voer je natuurlijk uit wat de politiek beslist. Je kunt wel adviseren vanuit je inhoudelijke rol, maar de politiek beslist wat voor doelstellingen we hebben en hoe we dat gaan invullen. Soms wil je wel veel sneller en het moet misschien ook veel sneller als je kijkt naar de klimaatontwikkelingen, maar tot nu toe doen we het zo. Natuurlijk is de rol van een overheid ook niet zozeer... je kunt niet op de stoel gaan zitten van een bedrijf. Je kunt niet zelf een zonnepark gaan ontwikkelen, maar je kunt het wel makkelijker maken dat het er komt. Dat doen we bijvoorbeeld door ruimtelijke kaders breder of ruimer op te zetten waardoor we minder leges heffen als er een vergunning wordt aangevraagd. Dat soort dingen kunnen we wel doen. Ook heel veel zit op het gebied van verbinden, dus partijen bij elkaar zetten en zorgen dat er nieuwe projecten komen.

RVS: Zijn de grootste problemen waar de provincie tegenaan loopt dan voornamelijk de politiek en besluitvorming of regelgeving?

RB: Nee, want dat is geen probleem voor ons. Dat is gewoon hoe het is, maar ik denk dat de... waar wij als provincie tegenaan lopen is dat je misschien wel sneller wilt, maar dat je vanuit je rol als overheid minder kunt doen dan je zou willen. Een groot deel van de energietransitie moet gewoon gebeuren op de markt door commerciële partijen. Die kun je financieren en subsidiëren, dat is onze rol.

RVS: Oké, als je dan kijkt naar 2050 waar bepaalde doelen zijn gesteld. Krijgt het duurzaamheidsbeleid dan meer aandacht in de toekomst?

RB: Ja, dat zie ik wel gebeuren. Ook nu door de nieuwe kabinetsformatie is het wel een heel actueel onderwerp, dus ik denk zeker dat het meer op de agenda komt. Dat de urgentie veel meer gevoeld wordt en daardoor gaat de politiek ook makkelijker mee, maar het is natuurlijk nog steeds zo, wat ik zonet noemde over de politiek, dat je soms denkt van 'we kunnen nog veel meer doen'. Zo is het in de samenleving natuurlijk ook. Sommige mensen zijn heel erg duurzaam bezig en sommige mensen hebben er helemaal niks mee. Dus ja, dat is altijd lastig.

RVS: Hoe ziet de rol van de provincie er dan uit op de lange termijn?

RB: Voor de duurzame energietransitie?

RVS: Ja.

RB: Als provincie heb je een hele duidelijke ruimtelijke rol. Op dit moment zijn we bezig met het formuleren van een nieuwe omgevingsvisie. Een omgevingsvisie houdt in eigenlijk dat je de kaders uitzet van allemaal verschillende onderwerpen, zoals natuur, economie, landbouw, maar ook energie dus en de ruimtelijke consequenties daarvan. Energie is daar gewoon heel belangrijk in, want als je de energie ambities vertaald in het ruimtelijk beslag, dan verbruiken we hier in Friesland 63 PJ aan energie per jaar. Als je dat allemaal elektrisch wilt opwekken door zonnepanelen, bijvoorbeeld in veldopstellingen, dan hebben wij vier keer de stad Leeuwarden nodig. Dat wil je natuurlijk niet, dus je gaat eerst inzetten op besparen bij bijvoorbeeld bedrijven, maar ook bij particulieren en, nou ja, alles.

Zoveel mogelijk, want dan hoeft je minder op te wekken. Daarna doe je zoveel mogelijk aan zon op dak. Er komt een windpark bij het IJsselmeer en op de kop van de Afsluitdijk, dus op die manier moet je een bepaalde energiemix maken waarmee je dus die ambities kan halen. Nu ben ik je vraag alweer vergeten?

RVS: Meer op de lange termijn... hoe de provincie daarover denkt. En het duurzaamheidsbeleid, hoe dat meer aandacht krijgt.

RB: Het krijgt sowieso meer aandacht en onze rol is dus vooral ruimtelijk, dat wilde ik zeggen, en faciliterend en stimulerend. Dat is wat we kunnen doen. Het is niet zo dat je dus, zoals ik al zei, je eigen zonnepark neer gaat zetten en daar de winst ook van houdt. Dat is niet de bedoeling als overheid.

RVS: Hoe komen de lokale energie-initiatieven terug in het duurzaamheidsbeleid?

RB: Nou, die hebben een belangrijke rol. Niet per se in het aandeel wat ze opwekken, zeker niet tot nu toe, ze voegen maar een heel klein beetje toe eigenlijk op de ambities die gerealiseerd moeten worden. Ze zijn voornamelijk heel belangrijk in het creëren van draagvlak, zoals een energiecoöperatie actief is... dan wordt er door een groepje enthousiastelingen wordt nagedacht over 'hé, hoe zouden wij hier duurzamer kunnen leven?' Daar creëer je een bepaald draagvlak mee in het dorp voor bepaalde activiteiten, dus energiebesparingsacties die ze doen. Dan zijn soms hele straten bezig met isoleren. Dat zijn natuurlijk hele mooie dingen, omdat wij dat niet allemaal zelf... dan hoeft je dat niet allemaal zelf te doen. De energiecoöperaties die vervullen een stuk van onze taak, onze rol, dus door de mensen in je eigen dorp te stimuleren om iets met duurzaamheid te doen. Besparen is dan één voorbeeld. Zon is dus een ander groot voorbeeld. Je ziet nu heel veel energiecoöperaties die collectief zonnedaken neerleggen op bedrijfsdaken en dan kunnen de bewoners van het dorp daarin participeren. Die krijgen dan bijvoorbeeld een korting op hun eigen energierekening, dan hoeft je dus zelf niet de zonnepanelen op je eigen dak te leggen, want in sommige gevallen kan dat ook niet. Ja, op die manier.

RVS: Oké, hoe is de samenwerking op dit moment met de lokale energie-initiatieven? Gaat dat goed?

RB: Ja, tenminste ik persoonlijk vind dat zelf wel goed gaat. Ik heb regelmatig contact met verschillende energiecoöperaties en ze weten mij inmiddels te vinden. Dat is goed, want dan weet je wat er speelt. Maar specifiek voor de ondersteuning van de lokale energiecoöperaties hebben wij de Energiewerkplaats opgezet. Dat is eigenlijk een project bij Doarpswurk en daar zitten verschillende organisaties in. Dat is Doarpswurk zelf, de Friese Milieufederatie en Ús Koöperaasje. Die ondersteunen op heel concreet niveau eigenlijk alle projecten van energiecoöperaties. Dat is voor de energiecoöperaties dus gratis, want wij subsidiëren de Energiewerkplaats en dat scheelt heel erg... want ja, energiecoöperaties zijn natuurlijk vrijwilligers die daar uit enthousiasme aan meehelpen, maar als je bezig gaat met het opzetten van een zonnedak, die kennis heb je niet allemaal en hoe doe je dat. Daar is professionele ondersteuning voor nodig en dat biedt de Energiewerkplaats.

RVS: Dus jullie bieden op dit moment vooral een ondersteunende rol eigenlijk?

RB: Ja.

RVS: Levert het huidige duurzaamheidsbeleid dan ook problemen op in de onderlinge samenwerking?

RB: Hoe bedoel je dat?

RVS: Jullie hebben een bepaald beleid opgesteld. Levert dat problemen op voor de lokale energie-initiatieven? Dat ze misschien iets niet kunnen uitvoeren of...

RB: Ja, want de politiek van de Gedeputeerde Staten hier in de provincie hebben besloten, toen ze aantraden als nieuwe coalitie in april 2015, dat er geen wind meer op land mag worden ontwikkeld. Alleen wind op zee. Specifiek dus alleen het windpark op het IJsselmeer eigenlijk. Veel energiecoöperaties zouden wel graag een kleine dorpsmolen willen, omdat... dan heb je het ook weer over ruimtelijke consequenties. Een windmolen kan veel meer opwekken en het ruimtelijk beslag is dan misschien maar één perceel, terwijl als je dat allemaal omzet in het aantal zonnehectares, dan heb je daar veel meer voor nodig. Dus dan willen sommige dorpen liever een dorpsmolen, dan zoveel hectare zon. Alleen dat staan we dus niet toe als provincie, dus die komt er de eerste... nou nog twee jaar sowieso niet. Als er straks een nieuwe coalitie is, als de provinciale verkiezingen weer zijn geweest, is dat misschien weer anders, maar dat moeten we afwachten.

RVS: Waarom hebben jullie dat precies zo afgesproken? Om geen windparken op land toe te staan?

RB: De provinciale coalitie bestaat uit het CDA, FNP, SP, en de VVD, vier partijen. Twee van die partijen zijn eigenlijk tegen windenergie en dat komt voornamelijk voort uit het project Fryslân foar de Wyn wat we hier eerder hebben gehad. Dat speelde voornamelijk rondom de Afsluitdijk volgens mij. Dat is gewoon een onderwerp dat veel emoties oproept. De politiek heeft naar aanleiding van dat mislukte windproject Fryslân foar de Wyn gezegd 'dat willen we niet en we staan geen wind meer op land toe'.

RVS: Oké.

RB: En ik zit nog even te denken of er nog andere dingen zijn die voor energiecoöperaties lastig zijn. Ik denk dat sowieso de vergunning aanvraag heel bureaucratisch en een lang proces is. Dat speelt natuurlijk veel meer bij gemeenten, want gemeenten geven de vergunningen af voor bijvoorbeeld zonneparken. Ja, dat kost veel tijd. Daarnaast zijn er verschillende energiecoöperaties die vrij vooroplopen met het opzetten van collectieve zonnedaken en dat is administratief ook nog allemaal niet rond. Dan lopen ze tegen juridische en fiscale dingen aan, die ik trouwens niet zo goed uit kan leggen wat precies die problemen zijn, maar omdat het nog allemaal vrij nieuw is... die energietransitie en dus eigenlijk de decentrale opwek van energie. Tot nu toe krijgt Nederland vooral energie uit grote kolencentrales of energiecentrales. Nu door de energietransitie komen er steeds meer kleine opweklocaties, dus als jullie thuis ook zon op het dak hebben, dan is dat ook al een opweklocatie. Dat is gewoon qua belasting... daar is het hele systeem van zeg maar de overheid niet echt op ingericht. Dat moet anders.

RVS: Wat kunnen de lokale energie-initiatieven daar zelf aan doen?

RB: Nou, goed van zich laten horen. Niet alleen bij ons, maar ook bij de gemeenten en bij het Rijk. En dan het Rijk in de breedste zin van het woord, dus... je hebt dus ook fiscale en juridische obstakels waar je als energiecoöperatie tegen aanloopt. Dat moet je gewoon heel goed laten horen en bespreekbaar maken en hopen dat er flexibelers voor terugkomt, maar dat is een lang proces en ik denk niet dat dat binnen nu en twee jaar meteen opgelost is. Misschien met het nieuwe kabinet straks en de nieuwe regering dat dat weer mogelijkheden biedt. Dat hoop ik eigenlijk wel.

RVS: Je hebt zonet al gezegd van 'lokale initiatieven spelen opzich wel een grote rol bij de provincie, alleen ze wekken op dit moment niet genoeg op'...

RB: Nou ja, niet genoeg is... ze wekken... omdat je zeg maar op hele kleine schaal opereert, draagt het in verhouding niet veel bij, maar het draagt wel veel bij aan het draagvlak voor duurzame energie. Dat zeker.

RVS: Hoe ziet de provincie de toekomst van dit soort initiatieven voor zich? Komen er meer of gaan ze een nog grotere rol spelen?

RB: Ja, dat denk ik wel. Veel projecten zijn nu gewoon nog klein en ik denk dat dat wel veel groter zou kunnen worden. Ook dus als die regelgeving wat makkelijker wordt, maar door die Energiewerkplaats bijvoorbeeld hebben we het ook over standaardisering van verschillende documenten. Dat wordt allemaal op één plaats bij de Energiewerkplaats dus gedocumenteerd, dus als één energiecoöperatie bijvoorbeeld een keer een zonnepark heeft opgezet... al die documenten die daarvoor zijn gebruikt, kunnen weer gekopieerd en geplakt worden voor een andere energiecoöperatie die dat ook zou willen. Zo proberen we in heel Friesland via een soort van netwerk veel van elkaar te leren. Dus ik denk dat daar wel een hele grote, ja... hoe noem je dat? Een acceler...

RVS: Een versnelling?

RB: Ja, dat het een versnelling kan veroorzaken. Garyp vind ik een heel mooi voorbeeld, daar is een zonnepark opgezet op de oude vuilstort. Dat heeft de energiecoöperatie helemaal zelf gedaan, dus die is door het dorp opgezet en ook de winst van het zonnepark stroomt weer terug naar het dorp. De energieprojecten die worden opgezet door een energiecoöperatie kunnen ook heel goed bijdragen aan de leefbaarheid van een dorp als de lusten en de lasten ook van het dorp zijn. Je kunt beter je geld investeren in een zonnepark op dit moment, dan dat je het op de spaarrekening laat liggen. Je kunt daar echt geld meeverdienen en daar kun je andere soorten projecten mee opzetten.

RVS: Hoe wil de provincie toekomstige lokale energie-initiatieven stimuleren?

RB: Dat is een hele goede vraag. We willen dat eigenlijk op dezelfde manier blijven doen, hoe we dat nu via Energiewerkplaats doen, maar we merken ook dat er steeds meer behoefte is aan maatwerk, dus die standaardisering alleen... we weten nu ongeveer wel hoe je collectief een zonnedak moet opzetten, hoe je een zonnepark moet opzetten, hoe je met energiebesparingscampagnes... maar het stukje maatwerk dat zit nu vooral nog op biomassa en het is even de vraag hoe wij als provincie dat willen blijven financieren. Je zit als overheid ook namelijk vast aan bepaalde aanbestedingsregels, maar daar zal ik je verder niet mee vermoeien. We zouden gewoon het liefst op dezelfde voet verder gaan, dus dat je heel concreet de energiecoöperaties ondersteund, maar hoe we dat en in wat voor vorm we dat gaan gieten... dat weten we nog niet. Het is nu een project, maar misschien kan het een zelfstandige entiteit worden. Misschien moet het veel meer bij gemeentes gelegd worden, maar dat is nog de vraag. Daar zijn we op het moment mee bezig.

RVS: Oké, wat verwacht de provincie Friesland in de toekomst van lokale energie-initiatieven? Qua ideale samenwerking, hoe zien jullie dat voor zich?

RB: Ja, dit is natuurlijk wel een beetje een politieke vraag. Ik denk dat de provincie het liefste zou zien dat de energietransitie met draagvlak gebeurt en dat je dus heel erg aandacht moet hebben voor het

proces en niet per se voor wat je wilt opwekken, maar meer over het proces van hoe gaan we met z'n allen fossielvrij en energieneutraal en wat voor termen je allemaal meer kunt bedenken. Hoe gaan we dat doen? Het meest ideale is dat je dan met elkaar daarover in gesprek gaat en daar concrete projecten aan kunt verbinden. En je vraag was specifiek? Lokale energiecoöperaties...

RVS: Hoe de ideale samenwerking er volgens de provincie uit ziet.

RB: Tussen ons en de lokale energiecoöperaties?

RVS: Ja.

RB: Goede vraag. Ik denk persoonlijk dat de concrete ondersteuning heel belangrijk is. Dat je ook meer aandacht hebt voor de langere termijn. Je hebt het nu nog vaak over ondersteuning van een specifiek project, maar je moet het misschien veel meer hebben over wat je nodig hebt om een dorp energieneutraal te krijgen, een regio of een groep van dorpen. Nou ja, wat dan die streek of gebied ook maar wil. Dan dus niet per project, maar meer op een langere termijn. Dan moet je het ook wel hebben over systemen, want het energienetwerk, hoe wij nu stroom krijgen, is niet echt gebouwd op levering van stroom op het net vanuit het huishouden. Het was meer van kolencentrale die elektriciteit naar het huis levert, en nu komen er ook zonnepanelen op het huis, dus dan wordt die stroom ook zo op het net gevoed. Snap je een beetje wat ik bedoel?

RVS: Dus het moet grootschaliger opgepakt worden met het hele...

RB: Ja, want je moet eigenlijk ook echt in het systeem gaan kijken, dus op veel grotere schaal. Dan heb je het ook over opslag, die je nodig hebt, opslag van elektriciteit. Je hebt het over warmte en we moeten van dat gas af. Dat zijn hele grote vraagstukken die je niet bij een energiecoöperatie neer kunt leggen, maar de energiecoöperatie is wel een middel... een middel is eigenlijk negatief, maar energiecoöperaties zijn wel heel belangrijk. Dat zorgt namelijk voor draagvlak in het dorp en daarmee kun je die systemen ook op termijn alleen maar veranderen. Maar nu heb ik nog steeds niet antwoord gegeven op je vraag. Ja, de ideale samenwerking is dat wij faciliteren aan de energiecoöperaties, inspelen op wat ze nodig hebben en een goede balans vinden tussen die grootschalige dingen die moeten gebeuren, zoals dat systeem, maar ook de lokale projecten. Maar dat zijn keuzes voor de politiek, ja.

RVS: Wat kunnen de lokale initiatieven zelf doen? Je had het zonet al over draagvlak creëren en meer de mond opentrekken. Zijn er meer dingen die een initiatief kan doen?

RB: Waarvoor?

RVS: Om de samenwerking met de provincie te verbeteren?

RB: Ik zou het heel fijn vinden als de provincie niet gezien wordt als een ivoren toren, maar dat ze gewoon heel makkelijk hier even binnenkomen met een vraag. Want dan kunnen wij ze helpen. Zo probeer ik ook altijd een beetje te werk te gaan, dat je de mensen te woord staat, helpt en meedenkt en niet zegt van 'dit zijn de regels en dit kan niet', maar dat je zegt van... nu denk ik alweer vanuit de provincie, maar dat je niet zegt van 'nee, dat kan niet', maar dat je dus meedenkt van 'op deze manier kan het niet, maar als je het zo en zo doet dan kan het wel'. Voor de energiecoöperaties is het puur dat ze hiernaartoe komen.

RVS: Dus meer het denken in oplossingen, dan in problemen?

RB: Ja!

RVS: Dat lijkt mij een mooi einde van dit interview. Dankjewel.

RB: Alsjeblieft

Bijlage 8: Transcript interview Boksum Energie(k)

*LOCATIE: BOKSUM, FRIESLAND. DATUM: 23 MEI 2017, 11:00. INTERVIEWDUUR: 9 MIN
INTERVIEWER: RENÉ VAN SCHEPEN (RVS). GEÏNTERVIEWDE: KEES IEPEMA (KI)*

RVS: Dan doen we het interview wel in het Nederlands. Wel zo makkelijk.

KI: Ja, dat mag.

RVS: Kunt u in het kort iets over uzelf vertellen?

KI: Ik ben inwoner van Boksum en met pensioen. Ik ben docent geweest aan de NHL; elektrotechniek. Ik ben 66 jaar oud. Wat moet je nog meer weten?

RVS: Uw naam misschien voor de opname?

KI: Kees Iepema.

RVS: Oké. Kunt u in het kort iets vertellen over het lokale energie-initiatief?

KI: Ja, we zijn hier een coöperatie opgestart. De coöperatie behelst dat wij dus leden hebben die klant zijn bij NLD. En dat wij met de leden samen besluiten hoe we dat geld, wat wij van de NLD krijgen, gebruiken om Boksum duurzamer te maken.

RVS: Hoe is het energie-initiatief begonnen?

KI: Het is ooit begonnen met een werkgroep van 'nou, wat kunnen wij met energiebesparing of met energie doen?' Een soort energiewerkgroepje zijn wij begonnen. Op een gegeven moment hing dat dus op het dorpsbelang en het had nog geen officiële status. Het was een beetje zo van de koppen bij elkaar en we hebben een keer een kleine enquête gehouden in het dorp van 'wat willen jullie: volkstuintjes of iets met deelauto's doen?' Daar kwamen een paar ideeën uit, maar in feite kwam daar nooit iets van terecht. Toen kwam de mogelijkheid om klant van NLD te worden en toen zeiden we van 'nou, we gaan een energiecoöperatie oprichten'. Dan kunnen mensen klant worden van NLD en dan hebben we wat geld. Dan kun je wel wat leuke plannen hebben, maar als je geen geld hebt, dan is het lastig om een plan uit te voeren. Wij krijgen dus 55 euro per klant per jaar binnen en daar kunnen we wat mee doen. Zo draait het nu en die 55 euro die we per jaar binnen krijgen, die gebruiken we nu om zonnepanelen aan te schaffen voor het dorpshuis.

RVS: Hoeveel mensen zijn er op dit moment betrokken bij het energie-initiatief?

KI: We hebben nu zo'n rond de 25 leden en er komt elke maand wel één of twee bij, dus dat groeit wel langzaam. In het begin hadden we gehoopt dat we veel sneller zouden gaan, maar het gaat...

RVS: Het gaat de goede kant op?

KI: Ja, het gaat wel de goede kant op.

RVS: Ik doe meer onderzoek naar het duurzaamheidsbeleid en wat de lokale energie-initiatieven daarvan vinden. Van de provincie Fryslân en hoe dat verder werkt. Wat zijn op dit moment de doelen van dit lokale energie-initiatief?

KI: Het uiteindelijke doel ligt heel ver weg om Boksum zelfvoorzienend voor energie te maken. Dat is eigenlijk ons einddoel en dat ligt op dit moment nog heel ver weg.

RVS: En op korte termijn?

KI: Nou, om dat geld wat we binnen krijgen zo goed mogelijk te besteden in het dorp. Zodat het dorp daar duurzamer van wordt, maar ook nu voor het dorpshuis scheelt dat in de exploitatie. We hebben dus ook de sociale duurzaamheid in het dorp. Niet alleen de energieduurzaamheid, maar ook de sociale duurzaamheid; de leefbaarheid in het dorp. Door zo'n dorpshuis is het ook leefbaarder. Als je met die zonnepanelen de exploitatiekosten naar beneden kunt halen, dan werk je ook aan de sociale duurzaamheid voor zo'n dorp, zodat het dorpshuis kan blijven bestaan.

RVS: Hoe wordt hiernaartoe gewerkt vanuit jullie coöperatie? Om de mensen te betrekken bij jullie organisatie?

KI: Ja, gewoon door avonden of middagen te beleggen. Of door mensen gewoon persoonlijk aan te spreken. We hebben gezegd van 'nou, eigenlijk moet iedere klant, ieder lid, die moet gewoon zorgen dat 'ie er één bij vindt'. Dat lukt niet helemaal, maar toch langzaam zie je dat wel wat gebeuren. Mensen die zeggen van 'mijn buurman heb ik ook zover gekregen en die doet nu ook mee'.

RVS: Is het meetbaar in de zin van de hoeveelheid zonnepanelen die jullie op dit dorpshuis willen hebben?

KI: Wat is meetbaar?

RVS: Hoeveel zonnepanelen jullie willen hebben op dit dorpshuis?

KI: We hebben nu twintig panelen liggen en er kunnen op dat dak, waar nu die twintig liggen, nog makkelijk twintig bij. En daar moeten eigenlijk nog twintig bij om dit dorpshuis zelfvoorzienend te krijgen. Dat is in ieder geval eerst het streven, zodat het dorpshuis in ieder geval zijn eigen energiekosten kan dekken qua elektriciteit.

RVS: Hoe willen jullie deze doelen bereiken?

KI: Door meer klanten te vinden. Dan krijg je meer geld en dan kun je meer doen.

RVS: Oké, hoe ziet de toekomst van dit lokale energie-initiatief eruit? En wat voor rol speelt dit initiatief in het zelfvoorzienend worden van de hele provincie?

KI: Vooral lokaal, omdat we het lokaal moeten doen. Kijk, de provincie heeft vast wel plannen en de gemeenten heeft zijn plannen, maar we wonen hier en we proberen het hier voor elkaar te krijgen. Wat de rest ook doet, maar we moeten gewoon ter plekke zien... om wat te betekenen.

RVS: En hoe ziet de toekomst er over het algemeen uit voor lokale energiecoöperaties?

KI: Ik denk dat die toekomst er heel goed uitziet. Kijk, de groei in coöperaties gaat, wat ik van alle kanten hoor, niet zo snel als men verwacht had, maar het groeit wel.

RVS: Weet u misschien een reden waar dat aan ligt?

KI: Ja... We merken dat mensen gewoon wat behoudend zijn: "We zitten al zo lang bij Nuon en waarom moeten we nu ineens wat anders". Een beetje koudwatervrees denk ik. Mensen hebben wat tijd nodig om eraan te wennen dat ze ook kunnen overstappen. Kijk, mensen stappen sowieso niet makkelijk over... een bepaald percentage van de bevolking stapt regelmatig over van energieleverancier, maar een heleboel stappen natuurlijk nooit over. Die blijven gewoon bij dezelfde, want dat is vertrouwd en waarom zouden ze dan overstappen? Dat kost gewoon tijd om ze zover te krijgen.

RVS: Wat vindt dit lokale energie-initiatief van het huidige duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân?

KI: Nou, dat mocht wel wat sneller gaan. Ik vind het niet geweldig wat ze doen. Het gaat veel te traag.

RVS: Hoezo? Op welk vlak gaat het dan traag?

KI: Kijk, er staat in wat voor invloed er is... maar er worden nog steeds nieuwe wijken gebouwd hier in Friesland, waar aardgasleidingen in liggen. Daar zou ik eerst maar mee ophouden. Investeer veel meer in andere systemen van verwarmen; stadsverwarming, centrale houtstook en warmtepompen. Dat soort systemen, maar ze starten eerst nog altijd met het aanleggen van nieuwe aardgasleidingen.

RVS: Op welk vlak heeft deze lokale energiecoöperatie het meest te maken met de provincie?

KI: (gelach) Ik heb er niks mee te maken, nee.

RVS: In geen enkele zin? Dat jullie contact hebben met...

KI: Dat hebben we eigenlijk niet.

RVS: Ook niet dat jullie last hebben van het duurzaamheidsbeleid? In de zin van dat het jullie tegenwerkt of dat het juist jullie helpt en stimuleert?

KI: We hebben wel geprobeerd om met een aantal andere dorpen een lokale molen op te richten. Daar zijn we aardig ver in geweest, maar dat was gemeentebestuur. Niet zo zeer... nee dat was provinciaalbeleid wat het tegenhield. Ja, solitaire molens. Daar hadden we dus last van de provincie, omdat ze niet toestonden dat wij een dorpsmolen gingen neerzetten. Dat hebben we geprobeerd om met Jellum, Weidum, Boksum en met Bears een dorpsmolen te realiseren en dat is afgeketst, omdat de provincie dat niet toestond.

RVS: Waarom wordt dat niet toegestaan?

KI: Ze willen geen solitaire molens, want dat is provinciaal beleid. Ze willen alleen maar grote parken en geen solitaire molens. Nou ja, dat is het coalitieakkoord...ja dat zit in het coalitieakkoord. Dus daar hebben we last van de provincie.

RVS: Oké, zijn er ook nog goede punten?

KI: (gelach) Nee, niet dat ik weet!

RVS: Oké, lopen jullie ook tegen andere problemen aan? Naast het probleem van de dorpsmolen?

KI: Nee, ik denk het niet.

RVS: Er zijn dus wat dingen die misschien wat beter kunnen. Wat is eventueel de oplossing voor deze huidige problemen?

KI: Wat de molen betreft; een ander provinciaal beleid. Dat zij dorpen en dorpsgemeenschappen toestaan om een molen op te richten. Dan zou je heel veel mee kunnen doen in plaats van het zelf op te wekken.

RVS: Kan u als energiecoöperatie, of misschien de organisatie zelf, daar invloed op uitoefenen?

KI: Op provinciaal beleid? Nee, op dit moment niet nee. Als er weer verkiezingen komen... misschien via Ús Koöperasje kunnen we wat invloed uitoefenen. Verder zit het wel aardig vastgetimmerd volgens mij.

RVS: Oké, als we dan gaan kijken naar het grotere plaatje. In 2050 wil de provincie zelfvoorzienend worden qua energie. Hoe ziet de ideale samenwerking er dan volgens u uit? Wat moet er gebeuren?

KI: Wat moet de provincie doen... nou ja, ze moeten de regelgeving dusdanig veranderen dat wij zelf een molen kunnen hebben en misschien wat makkelijker met zonnepanelen... dat ze daar soepeler mee omgaan en meer stimuleren.

RVS: Wat kan dit energie-initiatief zelf doen om de samenwerking in de toekomst te bevorderen?

KI: Ik ben bang dat we daar als coöperatie niet zoveel meer aan kunnen doen. Het moet via de politiek. We moeten straks op de goede partij stemmen als de verkiezingen er zijn.

RVS: Oké, dat was het al. Dan wil ik u graag bedanken voor u medewerking.

KI: Ja, graag gedaan en succes met je onderzoek.

RVS: Dankjewel.

Bijlage 9: Transcript interview Doniawerstal Energie

*LOCATIE: BOKSUM, FRIESLAND. DATUM: 23 MEI 2017, 11:20. INTERVIEWDUUR: 19 MIN
INTERVIEWER: RENÉ VAN SCHEPEN (RVS). GEÏNTERVIEWDE: REIN DE WOLFF (RW)*

RVS: Bedankt dat ik u mag interviewen. Dan gaan we gelijk maar van start. Kunt u in het kort iets over uzelf vertellen?

RW: Ik ben Rein de Wolff en ik zit in het bestuur van Doniawerstal Energie. Ik ben bestuurslid van Ús Koöperaasje. Ik zit anderhalf jaar nu in de AOW. Tijd zat wil ik niet zeggen, maar... ik heb een jaar of vijftien in het plaatselijk belang gezeten en nu zit ik voor het plaatselijk belang in Doniawerstal Energie. Ik doe daar het secretariaat en alles wat daaromheen hangt zo'n beetje.

RVS: Hoe is het initiatief begonnen?

RW: Het initiatief is begonnen met het ontwikkelen van een dorpsvisie een jaar of vijf geleden. Vanuit de dorpsvisie hebben we een coöperatie opgericht met als doelstelling om de punten uit de dorpsvisie te realiseren. Wij zijn een onderdeel van het plaatselijk belang.

RVS: Waar houdt het initiatief zich mee bezig?

RW: Op dit moment klantenwerving voor NLD om te zorgen dat we mensen op een goedkope manier duurzame energie kunnen laten krijgen en dat wij ook 75 euro krijgen. Dat is ook belangrijk om te zorgen voor... dat we de verenigingen wat kunnen ondersteunen en het dorps huis. Wat hier ook gebeurt (in Boksum) dat we gewoon de leefbaarheid in het dorp, door bepaalde verenigingen te ondersteunen, te vergroten. Qua duurzaamheid zijn we ook bezig met een postcoderoos, maar daar is iedereen mee bezig om dat ook te gaan realiseren.

RVS: Hoeveel mensen zijn op dit moment betrokken bij Doniawerstal?

RW: Het bestaat uit vier dorpen: Sint-Nicolaasga, Langweer, Idskenhuzen en Tjerkgaast. Op dit moment hebben we uit die dorpen een stuk of 65 leden/klanten en we hebben sinds kort de stichting Oude Friese Kerken erbij, dus plus 45 aansluitingen, maar dat gaat door heel Friesland. We zijn op dit moment een van de grootste van Friesland, behalve Ameland.

RVS: Doniawerstal Energie?

RW: Ja, Doniawerstal Energie.

RVS: Oké, wat zijn op dit moment de doelen van deze lokale energiecoöperatie?

RW: Nou, om onze gemeenschap of tenminste ons gebied waar we zitten... om dat energieneutraal te krijgen.

RVS: Hoe wordt hiernaartoe gewerkt?

RW: Ja, door zonneweides aan te leggen, dorpsmolens, biogistinstallatie. Zodat we onze eigen lokale energie kunnen opwekken en het geld wat we daarmee genereren ook in onze eigen gemeenschap kunnen houden en daardoor ook werkgelegenheid kunnen creëren.

RVS: Doen jullie ook meer dingen naast het verhaal van de zonnepanelen?

RW: Ja, we gaan ook bij de scholen langs om voorlichting te geven. Naar de jeugd. We bezoeken diverse verenigingen om voorlichting te geven en met het doel om ook klanten en leden te krijgen voor de coöperatie.

RVS: Zijn deze doelen ook meetbaar in de zin van de hoeveelheid zonnepanelen of het opgewekte MW wat jullie in gedachten hebben?

RW: We hadden pas een postcoderoosproject en daar zaten we bij de eersten van Friesland. Hebben we een stuk of vijftien extra leden kunnen krijgen. Dat voorziet op dit moment 20 gezinnen van stroom. Dat, zeg maar, hun elektriciteitsverbruik helemaal gedekt wordt door het postcoderoos-project.

RVS: Hoe ziet de toekomst van dit lokale energie-initiatief eruit? In de zin van hoe ziet u dit lokale energie-initiatief in het proces van zelfvoorzienend van de provincie?

RW: Zelfvoorzienend wordende provincie... In de provincie weet ik het niet, maar we werken gewoon lokaal. We zitten in dat gebied en we proberen in dat lokale gebied onze eigen broek op te houden en willen niet de hele provincie... misschien dat de provincie ons daarin ook een beetje steunt qua wetgeving. Maar we werken gewoon lokaal. Provinciaal enzovoorts doen we dan via Ús Koöperaasje en via de Energiewerkplaats. Die organisaties.

RVS: Hoe ziet de toekomst in het algemeen eruit voor lokale energie-initiatieven?

RW: Hartstikke goed, want we zijn niet te stoppen. Nee, het is gewoon voor ons, met ons en met ons allen. Het is... hoe noem je dat... door de energiebedrijven die we nu hebben, vloeit de winst of kapitaal uit de provincie naar het buitenland op dit moment. En ook de subsidies van duurzame opwekking gaat hoofdzakelijk naar allemaal grote partijen toe en dat willen we ook zoveel mogelijk... ja, dat we daar ook van mee kunnen profiteren en dat we dat ook kunnen benutten in de gemeenschap.

RVS: Wat is het belang van lokale energiecoöperaties in de toekomst?

RW: Het belang van... ja. Dat we zelf eigenaar zijn van diverse opwekinstallaties en dat we zelf kunnen bepalen van 'daar kunnen we op investeren' en dat we ons eigen beleid daarin kunnen maken. We kunnen ook zeggen van 'de opbrengsten die besteden we daaraan'. Aan de zorg, wat een hot item is bijvoorbeeld, de jeugd, de werkgelegenheid. Nou ja, noem maar op.

RVS: Dat is inderdaad een nobel streven.

RW: Nee, het is ook heel uitgebreid. Dat is... je kunt niet één, twee, drie zeggen daar en daar aan besteden we het. We hebben een school bijvoorbeeld ook 1000 euro gegeven voor het aanschaffen van een of ander toestel op het speelplein. Van de opbrengst ging 1000 euro naar Langweer en daar hebben ze een toestel voor gekocht voor de scholen. Ze waren daar hartstikke blij mee.

RVS: Dat geld vloeit van de lokale energicoöperatie...

RW: Ja dat gaat vanaf de lokale energicoöperatie naar de dorpen. De dorpen krijgen zeg maar... Langweer heeft 30 à 40 leden. Van die 30 leden krijgen we het keer 75 euro... krijgen ze jaarlijks ruim 2000 euro om te besteden aan die dingen in het dorp. Zo heeft ieder dorp zijn eigen leden en ieder dorp krijgt naar het aantal leden die vergoeding. Dat kunnen ze dan besteden aan de verenigingen en duurzaam... ja, wat versta je onder duurzaam? We denken dan niet echt aan zonnepanelen, want daar zijn andere voorzieningen wel voor.

RVS: Duurzaam in de meer bredere zin van het woord dus?

RW: De leefbaarheid, de jeugd... ja, speeltoestellen of een zitje bij een meer. Niet dat we zeggen van 'we investeren dat in de zonnepanelen'. Daar zijn in principe wel provinciale voorzieningen voor bij de banken of dat soort dingen. Daar zitten wij dan meer over te prakkezen. Dat zijn in principe kleine hoeveelheden. Wij denken meer aan wat zonneweides en grotere postcoderoosprojecten.

RVS: Oké, als we dan een terugkoppeling maken naar het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân. Wat vindt u van het huidige duurzaamheidsbeleid?

RW: De provincie heeft wel goede bedoelingen, maar het strandt altijd in de politiek. Daar strandt het hoofdzakelijk, de initiatieven, want de ene partij zegt zus en de ander partij zegt zo. Er wordt veel verhinderd en belemmerd door de regeltjes er omheen wat helemaal niks met energieopwekking van nodig heeft. Noem ik even de planologische... de onroerendgoedbelasting, bestemmingsplannen. In mijn beleving moet je dat allemaal aan de kant gooien en dan kunnen we vaart maken. Als we dat dus steeds bijhouden, dan wordt het een taaie stroop.

RVS: Op welk vlak heeft Doniawerstal het meest te maken met de provincie Fryslân?

RW: Niet zo zeer met de provincie Fryslân, maar we hebben meer met de gemeenten te maken. Met de afdeling Milieu van de gemeente en de afdeling... we hebben ook een duurzaamheidsvisie ontwikkeld: Dorp2020. Samen met de gemeente, maar dat ligt op dit moment een klein beetje stil en daar wil ik straks ook wat meer reuring aan geven. Zodat we de politieke partijen kunnen bezoeken om ons standpunt uit te leggen van de duurzaamheidsvisie die we opgericht hebben van 'hoe staan jullie daarin?'

RVS: Ligt dat probleem dan puur in het politieke gebeuren? Zijn er ook meerdere vlakken waarop het misgaat?

RW: De politiek zit ons altijd met open mond aan te kijken van 'hoe zit dat en hoe zit dat?', want de meeste politieke partijen of gemeente... die staan altijd versteld van hoe ver we altijd zijn. Die hebben altijd heel veel vragen, maar de laatste twee, drie jaar zitten we alleen maar aan de tafel bij de milieuableidende, maar ik wil ook graag naar de politieke partijen toe. Dat we die ook een keer dingen uitleggen en vragen: hoe ziet het milieubeleid van jullie eruit? Waar staan jullie en waar staan wij? Waar lopen wij tegenaan bij de gemeente? Bij de provincie doen we dat dan via Ús Koöperaasje en via de Energiewerkplaats, want daar zijn wij eigenlijk wat te klein in. Als we als Doniawerstal Energie naar de provincie gaan, dan zijn we maar een nummertje.

RVS: Ja.

RW: Nee, dat moet je dus in het grotere geheel bezien. Dat is dus via Ús Koöperaasje of via de NLD, daar moet je het via aanpakken. Vooral ook naar de landelijke politiek en ook naar de netbeheerders.

RVS: Zijn er ook positieve punten aan jullie samenwerking met de provincie? U zei dat het tegenvalt, maar...

RW: Weet je wat het is. De provincie stelt wel geld beschikbaar voor het oprichten van een coöperatie. Daar hebben ze 3000 euro ter beschikking gesteld aan een coöperatie in oprichting. Je kunt via één of ander fonds dus aanvragen indienen voor een bepaald bedrag en dan houdt het ook op. Ze geven je dat bedrag en dan denken zij van 'we zijn ervan af en ze redden het wel'. Ze denken er dan niet bij na over de regeltjes... die moeten ze dan een beetje aanpassen, want anders werkt het niet. De planologische bestemmingsplannen en de hele rits die daarachter aan komt. We hebben binnenkort een afspraak met de provincie hierover als Ús Koöperaasje.

RVS: Zijn het dan vooral de planologische problemen waar u dan tegenaan loopt?

RW: Ja, vooral planologisch.

RVS: Zit dat dan puur in het duurzaamheidsbeleid van de provincie of is dat dan meer vanuit de gemeente?

RW: Nee, dat is ook... de provincie houdt ook heel veel tegen op het gebied van dorpsmolens. Daar zijn wij mee bezig geweest. Ik vind dat ieder... een dorpsmolen kun je clusteren bij een bepaald aantal dorpen. Dan heb je veel minder behoefte aan zonnepanelen en het neemt veel minder ruimte in beslag. Als je dan een molen hebt van bijvoorbeeld 40 meter hoog; dat past precies bij een dorp in plaats van tien of twintig hectare zonnepanelen. Ik noem maar even iets. Nou ja en je moet het ook plaatselijk wat meer via dorpen opwekken, want dat houdt het net ook stabiel. Nu willen ze bij het IJsselmeer zo'n groot windpark neerzetten en in de provincie niks. Ja, dan houdt je het net ook niet helemaal stabiel, maar goed dat zijn dan technische vragen.

RVS: Wat kan beter in de samenwerking met de provincie Fryslân?

RW: We moeten de problemen... nou ja, probleempjes. We moeten dat aankaarten via Ús Koöperaasje, via de provinciale coöperatie. Daar moeten we het eigenlijk neerleggen en ook via de Energiewerkplaats en die hebben beter contact met de provincie dan wij dat hebben, want wij weten ook niet de weg bij de provincie. We kunnen wel naar de gemeenten gaan, daar weten we de weg wel een klein beetje en die kan ons ook wel een klein beetje helpen. Sommige ambtenaren ondersteunen ons daar ook wel in, maar op een gegeven moment... ja. De provincie wordt grootschalig in mijn beleving en bij kleinschalig moet je naar de gemeente en die willen ons daar ook wel bij helpen en ondersteunen. De ene afdeling zegt van 'ho, dat mag niet wat jullie willen en dat mag niet'. Ja, zodoende kom je dan op een gegeven moment wel tot een oplossing, maar dat duurt altijd tijden. Zeg maar, als een provincie enthousiast is of tenminste als de coöperatie enthousiast is, dan loopt 'ie tegen een brij aan van ambtenaren. Dat werkt wel een beetje frustrerend.

RVS: De provincie predikt juist dat ze een ondersteunende rol hebben. Daar merkt u dus niks van?

RW: Nou ja. Natuurlijk merken we daar wel iets van, maar de provincie geeft een zak geld en *that's it*. De juridische brij, noem ik dat dan maar... om daar doorheen te werken, dat vraagt gewoon tijd. Dat is wel frustrerend naar vrijwilligers toe van 'waarom duurt het zolang?'

RVS: Hoe kan de provincie dat dan voorkomen?

RW: De politiek bewerken en de Gedeputeerde Staten bewerken.

RVS: Als we dan kijken naar 2050. De provincie wil dan...

RW: Op deze manier komen we daar niet. Er moet dan wel wat veranderen qua regeltjes. Als ze dan zeggen van 'we gaan de regeltjes vereenvoudigen en de bevolking ook meer inspraak geven', dan gaat het sneller. Bijvoorbeeld als ze in Weidum zeggen van 'we willen 40 hectare aan zonnepanelen en de bevolking is daarop tegen en daartoe ligt dat hele proces weer stil'. Dan hadden ze veel beter kunnen komen van 'voor Weidum vier, vijf hectare op een bepaalde plek waar mensen dat willen'. Dan had het er al gelegen en dan hadden ze daar al voordeel van gehad en nu ligt daar nog niks. Bijvoorbeeld. Door een of andere miscommunicatie tussen projectontwikkelaar, gemeente en ga zo maar door.

RVS: Dus hoe ziet de ideale samenwerking er dan volgens u uit?

RW: Ideale samenwerking... Je moet via de plaatselijke belangen en coöperaties de mensen erbij betrekken in het dorp van 'dat en dat zijn we van plan'. Dan via een projectontwikkelaar of via de Energiewerkplaats, die kunnen ons ook uitstekend begeleiden, en dat die twee gebundeld naar de provincie gaan en wij naar de gemeente. En dat de regeltjes, de planologische regeltjes, een klein beetje in elkaar gedrukt worden, dat we wat beter... daarom hoeft je niet alles aan de kant te leggen. Dat werkt ook niet. Ook de netwerkbeheerder moet meewerken, want die is ook nog niet zo ver. Die is ook van 'dit kan niet en dat kan niet, kabeltje dit en kabeltje dat, aansluiting dit en aansluiting dat en je kunt niet overal zo inpluggen', maar die moet ook meer meedenken.

RVS: Wat kan het lokale initiatief zelf doen om deze samenwerking te bevorderen? Wat is hun rol daarin?

RW: Het lokale initiatief... hoe noem je dat... die moeten hun kennis halen bij Energiewerkplaats. Daar is heel veel kennis over hoe je dat moet doen en bij wie je moet wezen. Laat de Energiewerkplaats daar de bemiddelende rol daarin spelen. Zou ik denken. In plaats van dat je zelf alles begint uit te zoeken.

RVS: Dus er moet meer gedacht worden aan koepelorganisaties zoals Energiewerkplaats of Ús Koöperaasje...

RW: Ja, daar moet je meer aan denken. En kleinschalig, want je kan zelf naar de gemeente stappen. Daarnaast zou bijvoorbeeld de Energiewerkplaats... maar daar zijn we ook mee bezig om dat een beetje wat te gaan structureren. Dat we dat ook op een andere manier wat gaan doen, maar dat gebeurt volgend jaar pas. Daar kunnen we op dit moment ook nog niks over zeggen, want dat moet allemaal nog in het bestuur en weet ik veel wat... en iedereen moet zijn zegje daarover doen, voordat je iets beslist. Bijvoorbeeld: dat plan schrijven we en dan heb je mannetjes om de tafel heen... 'nou dit is niet goed en dat is niet goed'. Dan moet je dat weer verwerken en vervolgens heb je dat verwerkt en dan komt er weer iemand aan en die kijkt van 'dit is niet goed'. Ik heb bijvoorbeeld een cheque

gemaakt voor de Oude Friese Kerken zo van 'ik heb een voorstel' en dan krijg je 'nee, dat is niet goed'. Dan heb je dat een stuk of twintig keer veranderd en dan denk je het goed te hebben... en op de laatste dag van het afdrucken: 'nee, dat moet even veranderd worden'. Toen werd het mij een klein beetje... en dat is dan alleen nog maar in het bestuur van iets. Stel je voor dat je naar de gemeente gaat, dan wordt het nog stroperiger.

RVS: Dus het probleem zit 'm meer in de regelgeving op dit moment?

RW: Ja, de regelgeving is wel een goede storende factor. Daarom wil dat niet zeggen... de mensen zijn allemaal welwillend, maar dan.

RVS: Oké, dan zijn we door de vragen heen. Bedankt dat ik hier...

RW: Het lijkt misschien een beetje vreemd, maar zo werkt dat. Het zit ook in de mensen zelf. Als je hier twintig mensen om de tafel heen zet en iedereen heeft zijn eigen mening en zo van ja... je krijgt het nooit iedereen naar het zin. Bijvoorbeeld, als iedereen het er mee eens is en je gaat naar een ambtenaar toe... 'Ja, dat kan niet door dat regeltje'. En bij een andere ambtenaar: 'ja, dat regeltje'. Dan moet je het weer veranderen en in het bestuur hier bespreken. En ga zo maar door.

RVS: Oké, dankjewel.

RW: Ik hoop dat jij daar wat aan kunt doen door je scriptie te schrijven.

Bijlage 10: Transcript interview Energiecoöperatie Duurzaam Woudsend

*LOCATIE: WOUDESEND, FRIESLAND. DATUM: 25 MEI 2017, 11:10. INTERVIEWDUUR: 23 MIN
INTERVIEWER: RENÉ VAN SCHEPEN (RVS). GEÏNTERVIEWDE: ADRIAAN VAN DER HORST (AH)*

RVS: Dan gaan we beginnen met het interview. Allereerst: kunt u in het kort iets over uzelf vertellen?

AH: Ik ben Adriaan van der Horst. Geboren in Oostvoorne en getogen in Delft, 30 jaar. Daarna de HTS Civiele Techniek gedaan in Rotterdam en toen uitgezworven. Eerst naar Drenthe, tien jaar. Gewerkt in Noord-Nederland; Groningen, Friesland en Drenthe. Toen weer terug naar de Randstad en daar nog zes jaar bij Grontmij gewerkt. Toen ben ik op voor mezelf begonnen als consultant-trainer en daarna vroegen ze mij of ik wilde komen bij dienst Waterbeheer en Riolering in Amsterdam. Om, zeg maar, een cultuuromslag te realiseren. Dat vond ik leuk en zij dachten dat ik daar goed in was. Daar ben ik gebleven ook na de oprichting van Waternet; de samenvoeging van het drinkwaterbedrijf, het waterschap en de Riolering en Waterbeheer van Amsterdam. Het eerste echte watercyclusbedrijf. Daar heb ik de laatste dertien jaar gewerkt en nu met pensioen. Toen dacht ik: hoe kan ik nog relevant zijn voor onze samenleving? Toen ben ik in de energiebesparing en de energietransitie terecht gekomen. Eerst hier in Woudsend een energiecoöperatie opgericht. Toen vroegen ze of ik in het bestuur wilde komen van Ús Koöperaasje, de koepelorganisatie van Fryslân. Vervolgens kwam er een vacature bij Noordelijk Lokaal Duurzaam, onze eigen energiebedrijf, en toen vroegen ze bij Ús Koöperaasje: wil jij plaatsnemen in het bestuur van NLD? Nu heb ik alle drie de niveaus van energietransitie in Noord-Nederland te pakken als het gaat om bestuur. Ja, dat is in een nutshell... en heb ik de militaire dienst en dat soort dingen nog over geslagen, haha.

RVS: En dan over het lokale energie-initiatief. Kunt u daar iets over vertellen? Hoe is het begonnen bijvoorbeeld?

AH: In de tijd was hier een voorlichtingsavond met Sybrand Frietema en Sam van der Meij over de opzet van de energiecoöperaties, Ús Koöperaasje en hun eigen energiebedrijf. Toen dacht ik van 'nou, dit is de kans om de grote energiebedrijven buitenspel te zetten' en 'hier ga ik mij voor inzetten'. Toen zijn we met z'n vijven begonnen om een energiecoöperatie op te richten. Toen hebben we wat subsidie gekregen van de provincie om in ieder geval de kosten van de notaris te dekken en wat flyers en pr-materiaal te kunnen aanschaffen. Toen zijn we begonnen en we hebben nu 22 leden en 23 klanten bij NLD. Het gaat niet hard, maar het gaat gestaag en langzaam.

RVS: Waar houdt de lokale energiecoöperatie zich precies mee bezig?

AH: We organiseren thema-avonden over met name energie besparen. We hebben dan onze algemene ledenvergaderingen in het begin en aan het eind van het jaar. We hebben wat groepjes dat zwerfvuil van het water en in het dorp opruimt en zo kunnen we het dorp schoonhouden. Er is een *repair café*. Dit zit niet direct aan de coöperatie verbonden, maar is wel een voortvloeisel van de energiecoöperatie. Daar zitten een paar mannen die helpen om een ander z'n spullen te repareren die kapot zijn zodat ze weer een tijdje meekunnen. Ik denk dat dat zo'n beetje de lading dekt.

RVS: Wat zijn de doelen op korte termijn?

AH: Het doel blijft toch om energie te besparen en als tweede is het energie opwekken en gebruiken. We hebben nu een zonneproject lopen op het dorps huis op basis van de postcoderoos. Waarbij de deelnemers de volledige energiebelasting terugkrijgen op basis van het aantal panelen wat ze afnemen en... wat was de vraag eigenlijk?

RVS: Wat de doelen zijn op de korte termijn en hoe hiernaartoe wordt gewerkt?

AH: Meer klanten, sowieso, bij NLD. Dat postcoderoosproject afronden en in gebruik stellen. We hopen dat in juli of augustus te realiseren en dan energie op te wekken. En dan naar het volgende project uitkijken. We moeten hier nog wat woningbouw doen en dat willen we duurzaam gaan doen, dus dat wordt een volgende uitdaging.

RVS: Hoe willen jullie dat gaan bereiken met de nieuwe woningbouw? Hebben jullie daar invloed op?

AH: Ja. We zijn nu het dorps huis aan het verbouwen en aan het verduurzamen, dus isoleren en maatregelen treffen om energie te besparen door de installatie aan te passen. Door o.a. het zonnedak te realiseren. Als dat dorps huis klaar is dan willen we met de woningbouw beginnen, dat zijn dus seniorenwoningen of appartementen aan de Ee in het voormalige ASR-gebouw. Dat was Woudsend Verzekeringen, later overgegaan naar Stad Rotterdam, toen naar Fortis en vervolgens ASR geworden. Toen zijn ze naar Utrecht vertrokken, dus staat er een heel kantoorpand leeg. Daar willen we seniorenzorgappartementen gaan realiseren en, als het aan mij ligt, ook jongerenhuisvesting. Zodat we de jongelui een woning kunnen bieden in het dorp, dus moeten wij partijen bij elkaar zien te krijgen die verstand hebben van duurzaam bouwen en die zijn er wel.

RVS: En wat zijn de doelen op langere termijn? U had het al over woningbouw. Zijn er nog meerdere plannen waar jullie op termijn mee bezig gaan?

AH: Er liggen nog ideeën om recreatiewoningen te realiseren. Het zou natuurlijk mooi zijn als dat een volledig energieneutraal parkje zou worden. Duurzaam bouwen en zelf opwekken met alle mogelijke technieken die we momenteel hebben.

RVS: Als we dan kijken naar lokale energiecoöperaties in het algemeen. Hoe ziet de toekomst daarvan uit?

AH: Het is moeizaam. Het leeft niet echt bij de mensen. Hoeveel tablets hebben we niet in huis die opgeladen moeten worden? Nou, het elektrisch rijden komt er aan, dus de energiebehoefte blijft toenemen. Dan moet je, als je het gelijk wil houden, gaan besparen. Daar blijven we op hameren, want alles wat je bespaart hoef je ook niet op te wekken. Dat kost geen fossiele brandstof. En kijken naar alternatieven, die zijn er momenteel genoeg voor handen, maar dat is economisch vaak nog niet haalbaar.

RVS: Is het dan vooral economisch of ligt het probleem meer bij de bewustwording?

AH: Ja, het interesseert mensen eigenlijk niet zo. Het grappige is wel dat als ik bij mensen aan tafel zit om te kijken of ze over willen stappen naar NLD, dan weten ze nog geen eens hun eigen energieverbruik en ze weten niet wat het kost. Dan gaan we een aanbieding doen en dan zeggen ze van 'ja, maar die is goedkoper'. Dat is heel eigenaardig. Dan zeg ik van 'maar ja, die is niet groen', maar

dat interesseert ze niet omdat het allemaal uit diezelfde kabel komt. Er zit dus ook een rare gedachtekrinkel... in Duitsland is dat wel anders, maar hier is dat besef veel minder. Heel typisch.

RVS: Is dat meer de rol voor een lokale energiecoöperatie in het algemeen of Ús Koöperaasje om daar iets aan te doen?

AH: Ja, we hebben al geconstateerd dat we nog veel meer aan pr moeten doen en aan bewustwording. Als we nou eenmaal bijvoorbeeld zo'n zonnedak gerealiseerd hebben, dan komt er een display aan de muur over hoeveel CO2 we minder uitgestoten hebben en hoeveel bomen we hebben kunnen planten... dat soort dingen. En door het aantal zonne-uren wat je pakt en de besparingen die het oplevert, dan wordt het ook visueel en begint het te leven. Het is heel merkwaardig, maar er worden wel heel veel zonnepanelen aangeschaft en op daken gelegd terwijl energie besparen veel meer oplevert. Wij hebben ook het huis laten isoleren en je merkt dat heel duidelijk in de winter dat je, punt één, veel minder hoeft te stoken en punt twee dat je de temperatuur lager kan zetten en dat de kou nauwelijks meer naar binnen komt.

(achtergrond) Vrouw van AH: Het is behagelijker.

AH: Ja, het is comfort, behaaglijk en het levert nog geld op. Ik betaalde 245 euro per maand aan energie en het is nu 130 euro en daar moet nog het nodige af.

RVS: Dat is al een flinke besparing inderdaad.

AH: Ja, dat levert wat op. Meer als op de bank zetten.

RVS: Als we dan kijken naar het duurzaamheidsbeleid van de provincie Fryslân. Wat vinden jullie daar als energiecoöperatie van?

AH: Nou ja, de wil is wel degelijk aanwezig. Als ik kijk naar de inzet van ambtenaren, dan is dat ook heel positief. Alleen er gebeurt nog zo weinig. Als je dan ziet dat we met Ús Koöperaasje heel druk bezig zijn en we daar nog een lening hebben lopen en hoeveel moeite het dan kost om die lening kwijt gescholden te krijgen, maar goed. Er zijn allemaal argumenten misschien vanuit de provincie om dat te onderschrijven dat dat niet mag en weet ik veel wat. Je zou veel meer hulp mogen verwachten als het gaat om de financiering van de activiteiten van bijvoorbeeld Ús Koöperaasje en de Energiewerkplaats. Er wordt heel snel naar ongeoorloofde staatssteun aan bedrijven geroepen, maar als ik zie hoe andere bedrijven af en toe geholpen worden dan moet je hier ook wel overheen kunnen stappen.

RVS: Op welk vlak heeft dit lokale energie-initiatief het meeste te maken met de provincie Fryslân?

AH: Als het gaat om startsubsidies, bijvoorbeeld de postcoderoos, dan kunnen we gebruik maken van het Mienskipsfûns. Dan heb je rechtstreeks met de provincie te maken. Bij projecten hebben we Doarpswurk, dat wordt ook door de provincie gefinancierd. Daar zijn we heel blij mee dat daar mensen zitten die ons wat verder kunnen helpen. Ik merk wel vaak dat men de weg niet weet. We hadden deze week een bijeenkomst: Praat met de Raad. Dan staan er twee ondernemers en die klagen dan over hun weg en over baggerproblemen in de haven en dat daar niks aan gedaan wordt, maar ze weten ook de ingangen niet waar ze moeten zijn. Ze hebben niet het organiserende vermogen, dat vind ik weleens jammer, om partijen bij elkaar te brengen om het probleem op te lossen. En dan zeggen ze van 'ja, de

ambtenaren willen niet', maar de ambtenaren willen wel maar die kunnen het niet en die snappen het ook niet helemaal. Dan moet je ze helpen.

RVS: Hoe verloopt de samenwerking met de provincie Fryslân?

AH: Goed, ja. Nou wat zeg ik... qua financieringsmogelijkheden zou het nog wat beter kunnen, maar voor de rest verloopt het prima. Ze hebben ook dat *Fûns Skjinne Fryske Enerzjy*, waar je kortlopend geld kunt lenen voor je projecten. Dat is natuurlijk ook schitterend. Banken laten het in die zin wat afweten. Die beginnen nu wel wakker te worden, maar laten het afweten voor dit soort projecten die eigenlijk 100% zekerheid bieden.

RVS: En naast het financiële gedeelte. Zijn er dan meerdere dingen die juist goed of juist fout verlopen?

AH: Nou, er zou wat meer politieke bewustheid mogen zijn in de provincie Fryslân.

RVS: Hoe werkt dat in de politiek dan?

AH: De politiek moet het goede voorbeeld geven. Ik vraag mij af hoeveel klanten er al klant zijn van NLD. Als je al ziet wat we zelf opwekken in Friesland met Ameland en Garyp, die grote zonneweides; hoeveel energie wordt er door de provincie en door de gemeentes afgenomen van die velden? Er wordt nog steeds gekeken naar sjoemelstroom, de goedkoopste inkoop. Als je wat wil doen, lokaal opwekken en lokaal inkopen, dan moet je er ook iets meer geld voor over hebben. Er was uitgerekend dat het per inwoner een kopje koffie per jaar kost. Wat je er meer aan kwijt bent aan energie als je het centraal inkoopt. Koop het dan van eigen bodem.

RVS: En specifiek met het duurzaamheidsbeleid. Loopt het energie-initiatief dan tegen bepaalde problemen aan?

AH: Ja, men weet in feite niet hoe... heb ik het gevoel. Ze zijn nu weer bezig met de energiestrategie in Friesland te bepalen, dan ben je wel een paar jaar te laat eigenlijk. Beter laat dan nooit, maar als je dan ziet hoe ze dat aanpakken... weer van bovenaf en niet, zeg maar, van onderaf stimuleren en activeren. Dan denk ik dat het weer niet gaat werken. Dan krijg je een mooi rapport en dan deden we een plas en bleef alles zoals het was.

RVS: De provincie zegt op hun website dat ze iets willen doen met integrale samenwerking en partijen bij elkaar brengen. Merken jullie daar iets van?

AH: Nou... als ik kijk naar de Energiewerkplaats, dan is dat wel zo. Er zijn een paar ambtenaren die dat ook wel willen, maar die lopen vaak ook tegen een muur aan bij de politiek. Bij de provincie heb je zeg maar de duurzaamheidsambtenaren en je hebt de ruimtelijke ordeningsambtenaren en je hebt de financiële ambtenaren. Ik heb weleens het gevoel dat dat niet helemaal goed op één lijn zit. De milieuambtenaren zeggen van 'joh, geef die jongens nou gewoon twee ton en dan gebeuren er allemaal mooie dingen' en dan zegt financiën van 'ja we kunnen wel twee ton geven, maar dat is verboden staatsteun aan een bedrijf, want een coöperatie is een bedrijf'. Terwijl we allemaal vrijwilligers zijn en het is nog maar de vraag of Europa dat ook zo ziet. Ik denk dat daar het kernprobleem ligt. Dan zouden we bij wijze van spreken een stichting op moeten richten om zeg maar de steun van de provincie te kunnen krijgen en om in ieder geval de dingen te financieren waar we mee bezig zijn. Ieder zaaltje wat je huurt om een bijeenkomst te organiseren met burgers, kost gewoon

geld. We vragen nog geen eens zo gek veel. Als je ziet waar het geld soms aan uitgegeven wordt, dan denk ik van 'stort gewoon twee ton en we praten nergens meer over'. Dan kunnen we gewoon mooie dingen doen en blijven doen. Het ziet ernaar uit dat we ooit een keer failliet gaan op deze manier als Ús Koöperaasje. Of de provincie zegt van 'we kunnen de lening niet innen'. Dat vind ik zo flauw.

RVS: Hoe zit het verhaal precies van dat failliet gaan? Er komt gewoon te weinig geld binnen?

AH: Ja er komt te weinig geld binnen, maar er zit aan Ús Koöperaasje geen verdienmodel. Niet anders dat we gewoon leden hebben en we aan de leden kunnen vragen of ze een bijdrage willen leveren. Dat doen we op dit moment ook wel en daar kunnen we de primaire kosten wel uit bestrijden, maar we lossen de lening van de provincie af met het geld wat we van de provincie geleend hebben. Een beetje een achterlijke situatie. Iedereen vindt het achterlijk, maar ze durven dus niet die 150.000 euro op de rekening te zetten... of twee ton.

RVS: Wat is dan de oplossing hiervoor?

AH: Gewoon ondeugend zijn als provincie en zeggen van 'dan maar verboden staatsteun en dan zien we wel of we op het matje geroepen worden door Europa'. Je moet af en toe ook gewoon stout durven zijn als bestuurder. Ik vraag mij af of het waar is of het wel verboden staatsteun is. Je zou Ús Koöperaasje als organisatie ter algemene nut aan kunnen wijzen als provincie, dan ben je ook van het probleem af. Dan is het weliswaar een onderneming, maar dan ter algemene nut. Dat hoeven ze alleen maar op te schrijven en dat hebben ze weleens aangedragen, maar voordat iemand dan dat risico durft te nemen bij de provincie... dan *gaat er nog heel wat water door de Ee heen hier*.

RVS: Het zit dus vooral in de regeltjes en de politiek. Daar kunnen jullie als Ús Koöperaasje en specifiek jullie lokale energiecoöperatie geen invloed op uitoefenen?

AH: Dat hebben we wel gedaan, maar de protestbereidheid in Friesland is niet heel groot. In Groningen is dat een stuk groter. In Drenthe niet en in Friesland ook niet. Ze gaan niet gauw de barricade op. We blijven dan wat mopperen in de achterkamertjes dat de politiek zich weer waardeloos gedraagt en dat de Gedeputeerden z'n nek niet uit durft te steken etc. Dan krijg je partijpolitiek: GroenLinks vraagt en de VVD houdt het tegen.

RVS: Als we dan kijken naar de toekomst in 2050, want dan wil de provincie zelfvoorzienend zijn qua energie. Hoe ziet er de ideale samenwerking er dan volgens u uit?

AH: Ik zeg altijd van 'vraag niet om toestemming, maar om vergiffenis' en 'wees wat ondeugend en wijk van de gebaande paden af'. Kijk hoe je dan met mekaar de goede dingen kan doen om daadwerkelijk de energietransitie vorm en inhoud te geven. We zitten nu nog vaak te beuzelen over dit soort financieringskwesties terwijl het eigenlijk nergens over gaat. Iedereen, en dat is het rare... iedereen wil, maar het gebeurt niet omdat dan in het College van Gedeputeerde Staten, naar mijn mening, partijpolitiek wordt bedreven en niet gekeken wordt naar de goede zaak voor Fryslân.

RVS: De urgentie is er nog niet.

AH: Nee, maar de urgentie is er sowieso niet. We hebben nog zat gas. We hebben nog genoeg diesel en benzine. De noodzaak wordt nog niet gezien. Eigenlijk zouden we moeten zeggen, of aan moeten geven, wanneer dingen op zijn, zoals wanneer Saudi-Arabië en de Emiraten de oliekraan dichtdraaien.

Misschien dat het dan... maar dat is nog een ver-van-mijn-bed-show. Ik merk gewoon dat het in z'n totaliteit niet leeft onder de bevolking. Er is dus maar een selecte groep die hiermee bezig is en die wel de noodzaak ziet. De olie gaat een keer opraken en de kolen gaan een keer opraken, dan moet je toch een alternatief hebben. Dus stimuleer die alternatieven.

RVS: Wat kan Woudsend hier zelf aan doen?

AH: Wij blijven gewoon doorgaan op lokaal niveau en naar capaciteit. Zowel capaciteit in personele zin, dus vrijwilligers, en in financiële zin, dus we hebben nog wel de nodige dingen op het programma staan. Dat moet je dan allemaal op de lange termijn zien, maar... primair is het energie besparen, dat is onze eerste doelstelling. De tweede doelstelling is zelf opwekken en zelf afnemen. Dan de energie die we opwekken ook verkopen. De opbrengsten zijn dan voor het dorp. We zijn een coöperatie hè, dus geen winstoogmerk. Wat er aan winst gemaakt wordt, wordt weer teruggebracht naar de coöperatie voor het realiseren van initiatieven. Dus.

RVS: Oké.

AH: Daar blijven we dus rustig mee doorgaan. *Still going strong!*

RVS: Ik ben door mijn vragen heen en dan wil ik u bij deze bedanken voor uw hulp.

AH: Nou, graag gedaan joh. Ik ben blij dat er jongelui actief zijn op dit terrein. De volgende generatie hè.

Bijlage 11: Codeerschema

Provincie Fryslân	A
Doelen duurzaamheidsbeleid	A1
Verduurzaming	A11
Energie neutraal Fryslân in 2050	A12
Regelgeving	A13
Toekomstbestendig energienetwerk	A14
Rol provincie in de energietransitie	A2
Aanspreekpunt	A21
Stimuleren	A22
Ondersteunen	A23
Verbinden	A24
Financiering	A25
Beleidsvorming	A26
Samenwerking met lokale energiecoöperaties	A3
Positief	A31
Negatief	A32
Verbeterpunten	A33

Lokale energiecoöperaties	B
Doelen	B1
Energie opwekken	B11
Zonneweide	B112
Zonne-energie bij particulieren	B113
Zonne-energie bij bedrijven	B114
Zonne-energie dorps huis	B115
Postcoderoosprojecten	B116
Bio-gasinstallaties	B117
Windenergie	B118
Energie besparen	B12
Zelfvoorzienend worden	B13
Verduurzamen dorp	B14
Energieopslag	B15
Sociale duurzaamheid	B16
Klantenwerving via NLD	B17
Werkgelegenheid creëren	B18
Rol lokale energiecoöperaties in energietransitie	B2
Informeren	B21
Stimuleren	B22
Inspireren	B23
Draagvlak creëren	B24
Energie opwekken	B25
Energiebesparing	B26
Sociale duurzaamheid	B27
Samenwerking met provincie Fryslân	B3
Positief	B31
Beleid	B311
Financiering	B312

Regelgeving	B313
Communicatie	B314
Ondersteuning	B315
Neutraal	B32
Beleid	B321
Financiering	B322
Regelgeving	B323
Communicatie	B324
Ondersteuning	B325
Negatief	B33
Beleid	B331
Financiering	B332
Regelgeving	B333
Communicatie	B334
Ondersteuning	B335
Politiek	B336
Verbeterpunten samenwerking	B34
Beleid	B341
Financiering	B342
Regelgeving	B343
Ondersteuning	B344
Draagvlak creëren	B345
Stimuleren	B346
Toegankelijker worden	B347
Zelfreflectie lokale energiecoöperaties	B4
Meer draagvlak creëren	B41
Meer kennisoverdracht met Energiewerkplaats	B42
Resultaten van lokale energiecoöperaties	B5

Gemeenten	C
Interactie met lokale energiecoöperaties	C1

Ús Koöperaasje	D
Doelen Ús Koöperaasje	D1
Lokale energiecoöperaties ondersteunen	D11
Energiebesparing	D12
Visievorming	D13
Draagvlak creëren	D14
Mienskipsenergie	D15
Rol Ús Koöperaasje	D2
Dienstverlenend	D21
Kennis	D22
Verbindend	D23
NLD	D24
Samenwerking met provincie Fryslân	D3
Positief	D31
Neutraal	D32

Verbeterpunten	D33
----------------	-----

Overig	E
--------	---